רצז דיני בשמים להבדלה ובו ה סעיפים

א א א] מברך על הבשמים אם יש לו ב ואם אין לו (א) אינו צריך לחזור אחריהם:

ב ג אין מברכין על בשמים (ב) של בית הכסא ולא על של מתים [הגה] ודוקא ג* °הנתונים למעלה ממטתו של מת ולא ב] על בשמים

ט"ז מגן דוד

רצז סעיף א **(א) אינו צריך לחזור אחריהם.** שאין מברכין עליהם אלא להשיב הנפש שהיא כואבת ביציאת השבת: סעיף ב **(ב) של בית הכסא.** דלאו לריחא עבידא, אלא לעבורי ריח הסרחון:

מגן אברהם

רצז °הט"ז ביו"ד (סי' קח סק"י) ונקודות הכסף (סק"ג) האריכו לפלפל אם מבדילין על פלפלין, אם הוא בכלל בשמים. והמטה משה (סי' תקה) כתב להבדיל עליהם. ולא ידעתי מקום הספק, דהא יש אומרים דאפילו °על פת חם מבדילין, עיין בב"י (סעיף ה). °ואי משום דנהגו לברך בורא מיני בשמים ולכן צריך ליקח בשמים, א"כ קשה דאפילו כל מיני ריחות שלנו אין ראוי לברך עליהם בורא מיני בשמים, °עיין סימן רט"ז, אלא נ"ל כמו שכתוב בשל"ה (שער האותיות אות הקו"ף אות שג) משום דאין הכל בקיאין בברכות °תקנו לומר בורא מיני בשמים דיוצא על כל מינים, א"כ מותר לברך על כל מינים. ומ"מ נ"ל דטוב ☜ להניח בתוכן חתיכות מעור הנדי שקורין פיוז"ס, כדי שיברך בורא מיני בשמים. ☜ ובמהר"י ווייל (שו"ת סי' קלא סוף עמ' רנו) כתב כשמברך בורא עצי בשמים במוצ"ש יטול אותם °דרך גדילתם, עיי"ש, משמע שהיו מברכין עצי בשמים, עיי"ש הלכות לולב. °אבל אין לומר דכוונתו שלא יכוין לצאת עד אחר הברכה, [דזה אינו], דברכת הנהנין °יכול לברך מ"מ, כמו שכתוב סימן קס"ז סעיף ח', אלא כמו שכתבתי הוא עיקר. מי שמתענה בשבת צריך לברך על הבשמים, דכיון שאצלת הנשמה יתירה בליל שבת אינה הולכת עד מוצ"ש, משא"כ ביום הכיפורים, °עיין (ס)סימן תרכ"ד (סעיף ג). וכ"כ בכנסת הגדולה מהדו"ב (שיירי כנסת הגדולה הגה"ט אות ב):

מחצית השקל

רצז [ריש הסימן] **הט"ז ביו"ד כו'. ולא ידעתי מקום הספק.** ר"ל, דפלפולן אם פלפלים נקראים בשמים או לא, ומאי ספק, אפילו תימא דאין להם דין בשמים לשאר דברים מ"מ כיון שיש להם ריח טוב למה לא יבדילו עליהן, דהא יש אומרים דאפילו בפת כו', כמו שכתוב בב"י (ועיין לעיל סוף סימן רט"ז), אבל פלפלין ליכא לאסתפוקי. וכתבו האחרונים בשם (שיירי) כנסת הגדולה (הגה"ט אות א) דעכ"פ צריכים שיהיו כתושים, דכל זמן שאינן כתושים אין להם ריח גמור, וכן מה שאנו קורין אינגב"ר צריכים להיות כתושים מה"ט. וכתב עוד הט"ז (סק"ז) דמן המובחר שלא ליקח להבדלה אותן בשמים שמיוחדים ליתנן לתוך תבשיל, דלאו לריחא עבידא, אע"ג דאפילו דלאו לריח עבידא מ"מ אם נטלם בידו להריח מברך עליו, מ"מ טוב יותר שיהיה לו כלי עם בשמים מיוחדים להבדלה, וכן עשה רבינו אפרים, כמש"כ הטור בשמו: **אין ראוי לברך עליהם בורא מיני בשמים.** אלא עצי בשמים או עשבי בשמים. ולענ"ד יש להנדס בראיה זו, בשלמא ברכת בורא מיני בשמים, ניהו דלכתחלה ראוי לברך על כל מין כברכתו המיוחדת לו, מ"מ אם בירך בורא מיני בשמים יצא, דהיא ברכה כוללת כמו שהכל, ולא הוציא שקר מפיו, משא"כ פלפלין, אם אין נקראים בשמים ומברך עליהן בורא מיני בשמים הרי לא בירך כלל על הפלפלין, דהא אינן בשמים: **מעור הנדי שקורין פיוז"ם.** כתב בספר תו"ש (סק"א) וז"ל, ומזה נלמוד דמש"כ בשו"ע סימן רט"ז סעיף ג' דעל עור הנד"י מברך עצי בשמים הוא ט"ס, ובטור וב"י לא נזכר שם עור הנד"י, שוב ראיתי בכנסת הגדולה (בשיירי, סי' רטז הגה"ט אות יב) שכתב ג"כ שהוא טעות סופר, עכ"ל. ולענ"ד אין שם טעות סופר, וכ"כ בספר כסף משנה פרק א' מהל' כלי מקדש דין ג', וז"ל על מה שכתב הרמב"ם שם והקנמון הוא העץ הבא מאיי הודו כו', והוא הנקרא בערבי עור הנד"י, וכן כתב בפיה"מ (כריתות פ"א סוף מ"א) כו', עכ"ל הכסף משנה. ולכן אתי שפיר מש"כ לעיל סימן רט"ז (שם) על הורד ועל הקנמון שהוא עור הנד"י כו' בורא עצי בשמים, והן דברי הרמב"ם, ומש"כ מג"א פה להניח בתוכו חתיכות מעור הנד"י שברכתו באמת בורא מיני בשמים, פי מג"א יפה דייק וכתב שקורין פיוז"ם, ור"ל אותו עור הנד"י שקורין פיוז"ם, ובסימן רט"ז הוא קינמון, שג"כ נקרא בערבי עור הנד"י: **ובמהר"י ווייל כתב כשמברך בורא עצי בשמים במוצאי שבת כו'.** ספר מהר"י ווייל אינו תחת ידי, ולפמש"כ מג"א אחר זה עיי"ש הל' לולב, משמע שדבר זה כשיברך בורא כו' כתב שם בהל' לולב אחר שכתב תחלה הדין המבואר לקמן סימן תרנ"א סעיף ה', כיון דכל המצות צריך לברך עליהן עובר לעשייתן והאיך יעשה בנטילת לולב, דכיון דאגבהה נפיק ביה ולא תהיה הברכה עובר לעשייתן, ולכן כתב שתי תקנות, אחד שיתכוין שלא לצאת עד אחר שיברך, או שיהפוך הלולב או האתרוג עד אחר הברכה, דקיי"ל (שם סעיף ב) דאינו יוצא עד שיטלם דרך גדילתן, דכתיב (שמות כו טו) עצי שטים עומדים, דהיינו דרך גדילתן דהיינו עומדים ולא שוכבים, כמש"כ רש"י בפירוש החומש (שם), וה"ה בכל המצות. ואחר זה כתב כשיברך עצי בשמים במוצ"ש כו', כנ"ל, פירש מג"א כוונתו כשמברך במוצ"ש עצי בשמים, כיון שמזכיר לשון עצי צריך ליטלן דרך גדילתן, ודאי אם מברך עשבי או מיני בשמים דאינו מזכיר לשון עצי אין צריך ליטול דרך גדילתן, אבל כשמברך עצי בשמים צריך ליטלן דרך גדילתן. משמע שלפעמים לא היו מברכים בורא מיני בשמים כמנהגינו. ואחר זה כתב (המג"א) אבל אין לומר דכוונתו שלא יכוין כו', ור"ל דקאי אדלעיל שנתן בנטילת לולב שתי תקנות שיברך עובר לעשייתן, אחד שלא יטלן דרך גדילתן, או שיכוין שלא לצאת כנ"ל, וע"ז כתב (מהר"י ווייל) אבל כשמברך במוצ"ש בורא עצי כו', ולשון עצי הוא לאו דוקא, אלא אתי לאשמועינן כשמברך על הבשמים יטלן דרך גדילתן, דאינו מעלה ומוריד אם יטלן שלא כדרך גדילתן, דלענין ברכת הריח אין צורך ליטול דרך גדילתן כיון דאין מצוה בנטילה כי אם בריח, ולכן אין לו תקנה אחרת כי אם השניה שזכר לעיל מיניה בלולב שיתכוין שלא לצאת עד אחר הברכה, א"כ אינו מוכח דהיו מברכים עצי בשמים, דהשתא יש לומר דלשון עצי הוא לאו דוקא ואין זה מכוונתו. וזה דחה מג"א דהא בברכת הנהנין לא בעינן הברכה עובר לעשייתן, ועל כרחך פירוש ראשון עיקר. וכן פירש בספר תו"ש (סוף סק"א), אלא שהרחבתי הביאור: **מי שמתענה בשבת כו'. משא"כ ביום הכיפורים.** ר"ל, אפילו חל בשבת, לדעת (רמ"א) [שו"ע] בסימן תרכ"ד (סעיף ג) אין מברכים על הבשמים, שאני התם דהפסיק מבעו"י והתחיל להתענות בכניסת שבת, ולא באה הנשמה יתירה כלל:

משבצות זהב

רצז סעיף א **(א) אין צריך.** עיין ב"י. עיין ט"ז. הרא"ש ז"ל ברכות נ"ג ב' (פ"ח סוף סי' ג) למדה מק"ו, אם נר אין מחזרין כבסי' רצ"ח סעיף א', כל שכן בשמים. ומה שמברך על הבשמים אתי שפיר, דנהגו, משא"כ אור לכאורה לא עדיף ממנהגא, דערבה ממנהגא ואין מברך עליו (סי' תרסד סעיף ג) אף שי"ל שמחזר קצת אחריה. וי"ל [כיון] דאין אומר ולנו שפיר התקינו לברך, דלנו לא שייך לא תסור במנהגא, ואי"ה בפתיחה כוללת (ח"א אות מג) במעלה ומדריגה השמינית אבאר עוד. עיין ב"ח (סעיף א) בשם תוס' ביצה ל"ג ב' ד"ה כי (הוינא) [הוינן], דבמוצ"ש נפש יתירה, ומוצאי יו"ט ליכא נפש יתירה, ומוצ"ש ליו"ט מתענג במאכלים. ולפי"ז מי שמתענה בשבת מחצי יום וחצי לילה כבסי' רפ"ח (סעיף ד בהגה), י"ל דאומר בשמים במוצאי שבת ליו"ט, עיין מג"א שם [ס"ק] ד' ה', ויש לומר במוצ"ש ליו"ט לא יתענה עד חצי לילה, או דלא פלוג. וברי"ה שחל שבת ויום א', למאן דנוהג להתענות הפסקה באפשר, עיין סימן תקצ"ז, י"ל לא פלוג. והב"ח (כאן ד"ה ולפע"ד) כתב תרתי בעינן, אור גיהנם שמסריח, ונפש יתירה להשיב, יעו"ש. וראש חדש בא' בשבת לכאורה גיהנם שובת[ג], וכישעיה ס"ו (פסוק כג-כד) והיה מידי חודש ושבת (יו"ט בכלל שבת) וראו, משמע לכאורה כן, דנייתין חייביא בראש חדש אבל הפושעים לא נייתין הפושעים החמורים, ולתוס' (ביצה הנ"ל) אתי שפיר. ואין להאריך, כי אין אתנו יודע עד מה בפרט בדברים נסתרים, ואי"ה במג"א יבואר עוד: סעיף ב **(ב) של.** עיין ט"ז. עיין מה שכתבתי מזה בסי' רי"ז במג"א [אות] ד' (ובמשב"ז שם אות א), וכאן אף אם נטלו מבית הכסא לבית אין מברכין עליו, יעו"ש:

פרי מגדים

אשל אברהם

רצז הט"ז ביו"ד כו'. עיין מג"א. בשל"ה משמע אף עצי ועשבי וכדומה יברך בורא מיני בשמים במוצ"ש, שאין הכל בקיאין בו ויבוא לומר ריח טוב בפירות על עשבי וכדומה ויהיה ברכה לבטלה, לכן תיקנו בורא מיני בשמים, [ברכה] כוללת. וא"כ על פלפלים יכול לברך, אף שאין נקרא בשמים יברך הנותן ריח טוב בפירות. ומ"מ טוב להניח עור הנד"י ויברך בורא מיני בשמים. ומה שכתוב בסימן רט"ז סעיף ג' עור הנדי בורא עצי בשמים, קנמון עור הנדי הוא אחר, ועור הנדי זה פיזום בורא מיני בשמים. והביא (המג"א) ראיה ממהר"י ווייל שמברכין בורא עצי בשמים במוצ"ש מאן דאית ליה עצי בושם, מדכתב יטול אותם דרך גדילתו, היינו אם מברך על עצי בשמים ראוי כן כדרך הבריאה. א"כ ה"ה פלפלים יברך ריח טוב בפירות. דאין לומר דלעולם תקנו דוקא בורא מיני בשמים מפני המון שאין בקיאים, ודרך גדילתן לכוין שלא לצאת בריח עד אחר הברכה, דומה קצת ללולב (ב"י סי' תרנא סעיף ה), זה אינו, דברכת הנהנין מברך ג"כ אחר שנהנה על שנהנה אח"כ, כבסימן (קס"ח) [קס"ז] סעיף ח'. ואי שכבר הריח, לזה אין תקנה בהפוכו, ש"מ כדאמרן, א"כ ה"ה פלפלין יברך ריח טוב בפירות למ"ד שאין נקרא בשמים. ועיין (שיירי) כנסת הגדולה (הגה"ט אות א) וא"ר (סק"א) כתושים י"ל יהיו, ואפשר נמי אם מברך בשמים אין קפידא, וצ"ע. וריח טוב בפירות יותר ראוי אם אין לו בשמים אחרים:

באר היטב

רצז סעיף א **(א) הבשמים.** כתב בשיירי כנסת הגדולה (הגה"ט אות א) שמותר לברך על פלפל כתוש, וכ"כ הט"ז ביו"ד סימן ק"ח. וכ"כ המג"א (ריש הסימן). וכן הוא בפרח שושן כלל א' סימן י"ג, וכ"כ עו"ש (סק"א). והש"ך בנקודות הכסף חולק, וכתב דאין מברכין (וכן הסכים בספר א"ר סק"א, עיי"ש, הגא"א). וכתב העו"ש (שם) דה"ה על זנגביל שקורין אינגב"ר נמי יכול לברך עליו. ודוקא נמי בכתוש, אבל כשהוא שלם אינו מריח כל כך. וכתב ט"ז (סוף הסימן) דה"ה על עשבים שיש להם ריח טוב, אפילו הם יבשים. וטוב שיניח בתוכה חתיכה שקורין פיוז"ם, כדי שיברך בורא מיני בשמים, מג"א (ריש הסימן), עיי"ש. מי שמתענה בשבת צריך לברך על הבשמים, דכיון שאצלת הנשמה יתירה בליל שבת אינה הולכת עד מוצ"ש, משא"כ ביום הכיפורים, שיירי כנסת הגדולה, (מג"א שם):

שערי תשובה

הבעל הבית, ושפיר דמי. או שיסמכו הכל על בעל הבית שיוציא אותם בכל הברכות, דמסתמא הבעל הבית מכוון להוציא כל הבני בית והעומדים שמה לשמוע ברכת הבדלה, כמו השליח ציבור בבית הכנסת. ויש נוהגים שאם הבעל הבית מבדיל מכוון שלא לצאת בברכת הבדלה, ומברך בשמים ונר בעת שמבדיל בעל הבית, ואח"כ מהדר אחר כוס ומברך עליו בורא פרי הגפן ואומר עליו ברכת המבדיל. ולדידי חזי לי דאע"ג דברכת המבדיל עושה כתיקנה לכתחלה, מ"מ משנה הסדר ומטבע שטבעו חכמים בסדר הבדלה לומר יבנ"ה כדאיתא לעיל (סעיף א). ולכן מי שרוצה לחזור אחר כוס לעשות המצוה כתקנה, ימתין גם עם בשמים ונר לסדר אותם על כוס. ועיין לקמן סימן רצ"ח (סעיף א בהגה) מי שאין לו כוס כו', משמע דביש לו אין לברך על הנר כשרואה, וכן על הבשמים, רק יעשה כסדר:

רצז סעיף א **(א) הבשמים.** עיין באה"ט. ועיין בברכי יוסף (אות א) ומחזיק ברכה (אות ה), ובקונטרס אחרון שם מסיק להלכה דבשעת הדחק אפילו אינו כתוש, ובפלפל כתוש מקרוב יכול לברך עליו, אך יברך מיני בשמים. וכ"כ בפרח שושן (כלל א סי' יג). ועיי"ש (במחזיק ברכה) שהביא מדברי הכל בו (סי' כד כ:) והאורחות חיים (הל' ברכות סי' לח) בזה. ומש"כ בהגהות באר היטב בשם הא"ר (הגא"א), עיי"ש שגם הוא כתב שיש לחלק בין שלם לכתוש אלא שאין בידי להקל בספק ברכות, עיי"ש. ומש"כ באה"ט שיניח חתיכת פיזום, עיין במג"א שכתב עור הנדי, ועיין מה שכתבתי בזה בשערי תשובה סימן רט"ז (ס"ק ח.). ומש"כ המתענה בשבת כו', כ"כ ג"כ בגינת ורדים (או"ח) כלל א' סימן ח', ומחזיק ברכה (אות א) כתב כן בשם ספר הפרדס כת"י (לרבינו אשר בר חיים ממונתשון) תלמיד תלמידו של הרשב"א זצ"ל (שער התשיעי פ"ט אות כב). וכתב ברכי יוסף (אות ב) בשם מהר"י פראג"י בתשובה כת"י (שו"ת מהרי"ף סי' פח הב') שאבל בר מינן לא יברך על הבשמים במוצ"ש, וראיה מבשמים ביום תשעה באב במילה (יו"ד סי' רסה סעיף ד). וברכי יוסף כתב ע"ז שאינו מוכרח, ופוק חזי מה עמא דבר. אך בשיורי ברכה שם (אות א) כתב שבכנסת הגדולה (הגה"ט) הביא כן משם אבודרהם (עמ' שע). וכ"כ הרב מהור"ר יצחק לוי ואלי(ר) שהביא ג"כ ראיה מתשעה באב, וכתב דאף הש"ך ביו"ד סימן רס"ה (סק"ב) דמגמגם במילה בתשעה באב, מודה הכא, עיי"ש. ועיין לעיל סימן רי"ז (ט"ז סק"ב) ובט"ז כאן (סק"ה) דאין מברכים על ריח שבכלי שהיו בו בשמים. ועיין במחזיק ברכה (אות ד) הביא דברי הנחלת צבי (סק"ד) ועמק ברכה (ח"א ברכות הנהנין כלל ט אות ב). וכתב דמן הסתם לא יברך, אם לא שרואה שבשולי הכלי יש אבק משיורי הבשמים כמו שרגילות בתיבות שמשימין בהם בשמים כו', וכ"כ בעבודת הגפן (הגדה של פסח י: ריש חדושי דיני הבדלה). ועיין ביד אפרים (סי' ריז על ט"ז סק"ב) משכ"ב בזה. ועיין סימן ר"ט (מג"א סוף הסימן) דין אם פתח הברכה לומר מאורי האש וסיים בורא מיני בשמים, ומה שכתבתי בשערי תשובה שם[ד]:

לבושי שרד

רצז [מג"א ריש הסימן] **הט"ז ביו"ד.** סימן ק"ח: [שם] **על פת חם.** כיון שיש בו ריח, ומברך שנתן ריח טוב בפת, א"כ כל שכן פלפלין שמבדילין עליהם, אף אי נימא שאינם בכלל בשמים יברך הנותן ריח טוב בפירות: [שם] **ואי משום דנהגו.** והוקבע המנהג להבדיל דוקא אבשמים: [שם] **עיין סימן רט"ז.** דיש שמברכין עצי בשמים, ויש עשבי בשמים: [שם] **תקנו לומר.** ר"ל, במוצ"ש, לפי שהכל מברכין ורוב אין בקיאין, תקנו לומר מיני בשמים בין על עצים או עשבים, כיון דיוצא דיעבד, זהו טעם המנהג. אבל לא שהוקבע מנהגא דוקא אבשמים, וא"כ יוכל לברך אפלפלין ריח טוב בפירות: [שם] **דרך גדילתם.** כשיש לו עצי בשמים, ואז מברך עצי בשמים, יטלם כדרך שנבראו. א"כ מוכח דאין כאן מנהג כלל לברך בורא מיני בשמים, אלא יברך על כל מין ברכה הראוי לו: [שם] **אבל אין לומר דכוונתו.** ולעולם דיש מנהג לברך בורא מיני בשמים על כל המינים, ומהר"י ווייל לא קאמר אלא שכשמברך על עצים בורא מיני בשמים יקחם דרך גדילתם. ואע"ג דבכל מיני בשמים אין קפידא, ולמה יקפיד בזה כיון דברכתן שוה, י"ל כדי שיכוין שלא לצאת בריח עד אחר הברכה, דומה ללולב, משא"כ במיני בשמים שאינם עצים אי אפשר בתקנה זו: [שם] **יכול לברך מ"מ כמו שכתוב סימן קס"ז.** ר"ל, אף אחר שנהנה מברך על מה שנהנה אח"כ, אלא על כרחך טעמו משום שאומר בברכתו לשון עצי, לכן יקחנו דרך בריאתו, א"כ ליכא מנהג לברך דוקא בורא מיני בשמים, ולכן גם בפלפלין יבדיל ויברך ריח טוב בפירות. אכן הא"ר (סק"א) חולק ע"ז, ופוסק שלא להבדיל על פלפלין ולא על זנגבי"ל: [שם] **עיין סימן תרכ"ד.** שמבואר שם בב"י (סעיף ג) שאין נשמה יתירה ביוה"כ אע"פ שחל בשבת, מפני התענית, והיינו לפי שמתענה מבערב: סעיף ב [שו"ע] **הנתונים למעלה.** אבל נתונים למטה מברכין, שאני אומר לכבוד חיים הם עשויים, ירושלמי (ברכות פ"ח ה"ו):

יד אפרים

רצז [מג"א ריש הסימן] **להניח בתוכן חתיכות מעור הנדי כו'.** עיין בסימן (רנ"ו) [רי"ו] (סעיף ג) דעור הנדי הוא קנמון, ואפשר דט"ס וצ"ל מור הינדי, שהמור היא המוסק, והרמב"ם (כלי המקדש פ"א ה"ג) כתב שהוא בא מחיה ידועה בארץ הודו, עיי"ש, ולכן כתב המג"א מור הנדי, ר"ל שבא מארץ הודו, לאפוקי מור שע"י שורש אילנות, עיין בהל' כלי המקדש. ושוב מצאתי במחזיק ברכה (סי' ריו אות ו) שכתב שאין כאן ט"ס, עיי"ש. ועיין בסימן רי"ו (שערי תשובה סק"ח.) הבאתי מתשובת חות יאיר (סוף הספר, בתשובה אחרונה לר' דוד אופנהיים) שכתב מתרגום שיר השירים (ד יד) על מור ואהלות, אקסיל ואלהון כו'. ואני מצאתי ברש"י דשבת דף ק"י (ע"ב ד"ה אהלא) תלתא קפיזי אהלא, ופירש אלוין בלע"ז. ועיין בשבת דף ל' (ע"א): [שם] **ובמהר"י ווייל כתב כו'.** במהר"י ווייל שם איתא בהל' לולב וז"ל, וכשיטול הלולב יהא בדעתו שלא לצאת בו אלא לאחר הברכה או להפכו, דכל המצות אין יוצאין בו אלא דרך גידולם, וכן כשמברכין בורא עצי בשמים במוצ"ש, עכ"ל. ועפי"ז נראה שיש כאן ט"ס והיפוך בדברי המג"א, וכצ"ל, ובמהר"י ווייל משמע שהיו מברכין עצי בשמים עיי"ש הל' לולב ועיי"ש שכתב שמברך בורא כו' יטול דרך גדילתו אבל אין לומר כו'. וכוונת המג"א, שאין לומר דהך וכן כשמברכין לא קאי אדרך גדילתו כי אם ארישא, שגם בזה צריך שיהא בדעתו שלא לצאת בו, וע"ז כתב דזה אינו, דבברכת הנהנין לא אמרינן הכי:

באר הגולה

רצז א. ברכות (נ') [נ"א] (ע"ב): **ב.** הרא"ש (שם פ"ח סוף סי' ג) מהא דאור שם נ"ג (ע"ב) ושאר פוסקים (מגיד משנה שבת פכ"ט הכ"ו בשם הרשב"א שם ד"ה אמר, בשם הראב"ד, רבינו ירוחם נתיב יב ח"כ קב ע"ג): **ג.** שם (נ') [נ"א] (ע"ב) ונ"ג (ע"א): **ג*.** טור בשם הירושלמי שם (פ"ח ה"ו):

ביאור הגר"א

רצז סעיף ב **(א) ודוקא הנתונים.** טור בשם ירושלמי (ברכות פ"ח ה"ו) **((ב))**[ה] ולא על בשמים של מת, רבי חזקיה ורבי יעקב (ב"ח) [בר אחא] בשם רבי יוסי בי רבי חנינה, הדא דאת אמר בנתונין למעלה ממטתו של מת, אבל אם היו נתונים לפני מטתו של מת אני אומר לכבוד החיים הן נתונים:

נתיב חיים

רצז [מג"א ריש הסימן] **אבל אין לומר דכוונתו.** נ"ב, לא ידעתי היכי סלקא דעתיה לומר הכי, הא בהדיא כתב לשם במוצ"ש, עיי"ש, וצ"ע:

גליון מהרש"א

רצז [מג"א ריש הסימן] **משא"כ ביום הכיפורים.** ובתשובות גינת ורדים ח"א באו"ח סימן ח' חילק עוד, דדוקא ביוה"כ שכל עולם מתענים אבל יחיד המתענה על מנהגו ותיקונו של עולם הוא מברך: סעיף א [שו"ע] **מברך על הבשמים.** לרש"י, פירוש נשמה יתירה, רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרווחה כו' (ביצה דף ט"ז א' ד"ה נשמה). ובאבודרהם (עמ' קפח-קפט) משום שיום ראשון בשבוע חלוש מכל ימי השבוע וצריך ריחני לחזק הנשמה. והראב"ע כתב (בראשית ב ג), בשבת יתחדש [בגופות] יתרון כח ובנשמה יתרון שכל. ויש מפרשים (ב"ח ריש הסימן) משום סרחון רשעים החוזרים לגהינם:

אמרי ברוך

רצז [מג"א ריש הסימן] **משמע שהיו מברכין עצי בשמים כו'.** נ"ב, כוונתו שלכאורה י"ל דאף שבכל מקום הברכה על ריח עצי בשמים הוא בורא עצי בשמים, מ"מ אפשר לומר דבמוצ"ש שמצות חכמים לברך על בשמים, גם נוסח הברכה אף כשמברך על עצי בשמים אינו בהזכרת עצם הבושם, אלא דרך כלל בורא מיני בשמים, לזה הוכיח המג"א מדברי המהר"י ווייל (סי' קצא) דכשמברכין במוצ"ש על עצי בשמים נוסח הברכה בורא עצי בשמים, וראייתו ממה שמדמה המהר"י ווייל דין ברכת עצי בשמים ליטול אותן דרך גדילתן כמו בלולב, נראה דהולכין אחר עצמיות העץ שעושין בו מצוה זו, דאל"כ דלא נקראת המצוה רק על קיום דברי חז"ל ליהנות בריח בשמים יהיה איזה שיהיה, מה לי אם העץ הוא כדרך גידולו או לא, וכדי שלא נאמר שבאמת לא מצריך המהר"י ווייל ליטול העץ דרך גדילתו לברכה זו של מוצ"ש ומה שמדמה לדין ברכת לולב אינו אלא לענין עובר לעשייתן, לזה כתב המג"א דאין לומר כן, דהא ברכת הנהנין יכול לברך מכל מקום כו': [שם] **משא"כ ביום הכיפורים כו'.** נ"ב, הכוונה דהנשמה יתירה היא הרחבת הלב למנוחה ושמחה לאכול ולשתות כמפורש ברש"י ביצה ט"ז ע"א (ד"ה נשמה יתירה) ובתענית כ"ז ע"ב (ד"ה נשמה יתירה הב') וזה אינו ביוה"כ אף כשחל בשבת:

הגהות והערות

א] עיין מה שכתבתי [סוף] סי' ר"ט. (גליון מג"א). ב] עיין סוף סי' רי"ז. (גליון מג"א). ג] עיין זוהר תרומה קנ ע"ב 'בשבתי ובירחי ובזמני ובחגי' וכו', ועיי"ש בדף קנא ע"א שדורש הפסוק בישעיה המובא להלן כעין דברי הפמ"ג. ד] בשערי תשובה שם ליתא, ואולי כוונתו ליד אפרים שם על מג"א סק"ה. ה] עיין דמשק אליעזר דהוא המשך לס"ק א, והתיבות 'ולא על בשמים של מת' הם מלשון הירושלמי ואינם בשו"ע.

(ג) שבמסיבת עובדי עבודת אלילים דסתם מסיבתן לעבודת אלילים. הגה א) ואם בירך על בשמים אלו לא יצא (ד) וצריך לחזור ולברך על אחרים:

ג (ה) ד שקים מלאים בשמים שמשימים הגוים תוך קנקני היין אע"פ (ו) שמותר להריח בהם א אין מבדילין עליהם:

ד ה נהגו א] ב לברך ב] (ז) על הדס כל היכא דאפשר. הגה ב) ויש אומרים דאין לברך על הדס היבש דאינו מריח רק על שאר בשמים וכן נהגו במדינות אלו ג) ונראה לי דיש ג להניח גם הדס עם הבשמים דאז עושין ככולי עלמא:

ה ד ו °מי שאינו מריח אינו מברך על הבשמים אלא אם כן נתכוון להוציא (ח) בני ביתו הקטנים שהגיעו לחינוך ה או להוציא מי שאינו יודע:

מגן אברהם

סעיף ג א. אין מבדילין. דמאיס לגבוה: סעיף ד ב. לברך על הדס. וכ"כ הזוהר (ויקהל סוף רח:): ג. להניח גם הדס. ואע"ג דבסימן רט"ז סעיף י' כתב דצריך לברך על כל מין לבדו, הכא שאני דההדס °הוא יבש ואינו מריח, לכן אין לברך רק בורא מיני בשמים אתרווייהו: סעיף ה ד. מי שאינו מריח. העולת שבת (סוף סק"ג) לא עיין סימן (רי"ו) [ג] רי"ז] סעיף ד': ה. או להוציא מי שאינו יודע. צ"ע, דהא כתב בסימן קס"ז (סעיף כ)

ט"ז מגן דוד

(ג) שבמסיבת עובדי עבודת אלילים דסתם מסיבתן לעבודת אלילים. פירש רש"י (ברכות נג: ד"ה) במסיבת גוים, לאכילה לסעודה, עכ"ל. ומביא ב"י שתי גירסאות, דלהרי"ף (שם עמ' קד) ולהרא"ש (שם פ"ח סי' ג) לא גרסינן במסיבת גוים, אלא סתם מסיבתן כו', ממילא אסור אף שלא במסיבה, ולהרמב"ם (ברכות פ"ט ה"ט) דוקא במסיבה. והטור פסק סימן רי"ז (סעיף ו) כהרמב"ם דבמסיבה אסור, °וכאן פסק כרי"ף ורא"ש אפילו שלא במסיבה. ופסק כאן [ב"י] כהרמב"ם. ואפשר לומר דעת הטור, דלענין מצות הבדלה הכריע לחומרא אפילו שלא במסיבה, אלא דקשה הא לעיל יש ג"כ להחמיר שלא לברך מספק. אלא העיקר כמש"כ הב"י (כאן) דהטור סמך עצמו על מש"כ בסימן רי"ז דוקא במסיבה, ולא הוצרך להזכיר כאן, כי שם עיקר דין הבשמים. וגם הרי"ף והרא"ש סבירא להו כן, °כמו שאכתוב בסימן (רל"ט) [רל"ח] (סק"ה) אי"ה: (ד) וצריך לחזור ולברך. לכאורה קשה, כיון דעיקר טעם של ברכת בשמים משום לצער הנפש, וכאן אין לצער נפש, דמ"מ היה נהנה מהריח אע"פ שהוא של איסור, ונראה לתרץ דכאן אין חשש ברכה לבטלה כשיחזור ויברך, דהא מותר לאדם לברך כמה פעמים ביום על הריח שמריח בכל פעם: סעיף ג (ה) שקים מלאים בשמים כו'. ביו"ד סימן ק"ח (סק"י) הוכחתי דגם פלפלין בכלל בשמים הם להבדלה, אלא דודאי כל שיש לו בשמים טובים מפלפלין יברך על הטובים יותר. ולעיל סימן רי"ז (סק"ב) כתבתי שאין לברך על ריח שיש בכלי שנבלע ככר מבשמים שהיו שם: (ו) שמותר להריח בהם. °שאין היין נותן בהם טעם, אלא אדרבא הם נותנים טעם ביין: סעיף ד (ז) על הדס. פירוש, של לולב, כיון דאתעביד ביה חדא מצוה ליעבד ביה אחריתא. ויש אומרים סבירא להו דכיון שאין בו ריח שפיר כיון שהוא יבש, על כן אין לברך עליו. וכתב הטור בשם רבינו אפרים (הובא במרדכי ברכות רמז קפח) וז"ל, ויש לי זכוכית קטנה ובה מיני בשמים ועליה אני מברך, עכ"ל. ויש להקשות לאיזה צורך כתב דבר זה, דמה חידוש יש בו שכתב על עצמו מנהג זה. וכ"ל דקמ"ל שאין לברך על אותן הבשמים שמניחים בבית לצורך תבשיל, דהנהו לאו לריח עומדים. ויש ראיה ממה דפרכינן פרק אלו דברים (ברכות נג.) על נכנס לחנות של בשמים דמברך, והא לאו לריח עבידי, ומשני, אין לריח נמי עבידי, כי היכי דנירחו אינשי וניתי ונזבין מיניה, וא"כ הכא נמי כך הוא. ולא דמי למה שכתוב סימן (רי"ז) [רט"ז] (סעיף יד) האי מאן דמורח באתרוג מברך להריח, דהתם קאי האתרוג לריח ולאכילה, וכן שאר פירות שיש להם ריח טוב ורגילים להריח בהם, משא"כ באותן בשמים שמחזיקים בבית אין דעת האדם כלל בהם בשביל הריח, ואע"ג דלענין ברכת הנהנין ודאי צריך לברך אם רוצה להריח להנאתו, מ"מ כאן שאינו בא להנאה אלא לקיים מצות חכמים, צריך שיהיה מיוחד לכך, [לכך] הקפיד רבינו אפרים להיות לו זכוכית מיוחדת לכך. אלא שלפי הנראה יש לחלק, דההיא דנכנס לחנות של בשמים יש לו דין אחר, דכיון שאין נוטל שום בשמים לידו, אלא הריח נכנס לו ממקום שמונחים, ובאמת לא הונחו שם כדי להריח, על כן צ"ל שם שהניחום כדי להריח ואז הוי כאלו היו נוטלים בידם, אבל בנוטל בידו מהני בכל גווני. ולפי"ז שפיר יכול לברך על בשמים שמחזיקין בבית כל שנוטלן בידו. ונראה דרבינו אפרים עשה מן המובחר שייחד אותם מתחילה לשם ריח מצוה, ובאמת כך נוהגין רוב העולם שמייחדים כלי לזה, וקורין אותו הדס על שם שהיו מניחים בדורות הראשונים שם הדס, וכדאיתא בגמ' (ברכות מג:) הדס זכינו לריחו: סעיף ה (ח) בני ביתו הקטנים. בטור מביא דברי רבינו אפרים (הובא במרדכי שם)

מחצית השקל

סעיף ד [סק"ב] לברך על הדס. וכן כתב הזוהר. כצ"ל[ד]: [סק"ג] להניח כו'. ואע"ג דבסימן כו'. וא"כ הוה ליה לברך על הדס עצי בשמים. ואע"ג שכתב מג"א לעיל (ריש הסימן) בשם של"ה משום דאין הכל בקיאים כו', מ"מ טוב יותר היה שלא ליקח הדס אלא דבר שברכתו מיני בשמים: יבש ואינו מריח. ר"ל, ריח גמור, אבל מ"מ מריח קצת, כמש"כ הרב ב"י בספרו (סעיף ד), ומ"מ כיון דאין לו ריח גמור אע"ג דהוא עץ יש לברך עליו בורא מיני בשמים, דהא לית ביה עיקר ריחו כשהיה לח: סעיף ה [סק"ד] מי שאינו מריח. העולת שבת לא עיין סימן רי"ז סעיף ד'. דהעולת שבת הקשה למה השמיט בשו"ע הדין דאין מברכים על בשמים של ערוה, ובאמת כבר כתב כן בשו"ע לעיל סימן רי"ז סעיף ד', ובבשמים של פנויה נוטה דעת המג"א שם (סק"ו) להקל, עיי"ש. ובשו"ע כתב שם דאין לברך על בשמים של ערוה שיש לה בידה או בצוארה, וכתב ע"ז הט"ז (סק"ג) דלאו דוקא, אלא אפילו מונח על השלחן אסור. עוד כתב שם (סוף סק"ב) דהעולם טועים דמברכים על הכלים המיוחדים לבשמים אע"פ שאין בהם בשמים רק הריח שקלט הכלי מן הבשמים, וכתב דהוא ברכה לבטלה לכו"ע, עיי"ש:

אשל אברהם

סעיף ג א. אין. עיין מג"א. האדון ז"ל כיוון בזה דשל עכו"ם אף בלא הקריבהו (מלאכי א ח) כל שיש תערובת איסור, עיין ב"י, ועיין מה שכתבתי בט"ז [אות] ו', וכן כתב הלבוש ביו"ד [סימן] ק"ח סעיף ו'. ומש"כ כאן (הלבוש סעיף ג) דלאו לארוחי עבידי, פירש הא"ר ס"ק (ו') [ז'] אהיתר להריח בהן, וצ"ע קצת מזה ביו"ד, ובט"ז (משב"ז אות ו) כתבנו. ומ"מ אין לברך עליהם בחול, דלאו לארוחי עבידי. ומיהו כשנוטלן בידו י"ל דמברך עליו, עיין ט"ז [ס"ק] ד': סעיף ד ב. [ד]דאין. עיין מג"א. עיין מה שאכתוב אי"ה באות שאחר זה: ג. להניח. עיין מג"א. האי שאין מריח לאו שאין לו ריח כלל, דא"כ איך יברך עליו, אלא שאין מריח כל כך, או ע"י מלילה מריח, וא"כ אין לברך אהדס בפני עצמו. ואף למה שכתב (המג"א) בריש הסימן דנהגו לברך בורא מיני בשמים, מ"מ טוב יותר שלא להניח הדס. גם ממהרי"ל ווייל (שו"ת סוף סי' קצא) משמע שמברכין ברכה הראוי על כל אחד בפני עצמו, יעו"ש: סעיף ה ד. מי. עיין מג"א. עיין א"ר [ס"ק] ג' ותו"ש (סק"ט), וסימן רי"ז סעיף ד' בשמים של ערוה אין מריחין, וכאן ג"כ אין יוצאין בו. ויש להקשות לפמש"כ הא"ר (סק"ו) דצער הוא לו, וזה דווקא באיסור הנאה של תורה, כמו בחו"מ סימן רל"ד (סעיף א-ב) ויו"ד [סימן] קי"ט (סעיף יג), ובדרבנן הוה הנאה, ועיין ש"ך [סימן] קי"ט אות (כ"ו) [כ"ז]. גם בשמים של בית הכסא ומתים למה חוזר ומברך, ובב"י בשם ארחות חיים (מהדורת מכון ירושלים הל' הבדלה סי' יא) שכל אותן השנוים במשנה (ברכות נא:) אין יוצאים. וכי תימא בשמים של מתים דאקציה אסא ואסור בהנאה (סנהדרין מז:), ומה"ט לא נקיט בשמים של בית הכסא במשנה, דיעבד יצא, הא בורכא, דבגמ' (שם) נ"ג א' מפרש לאו לריחא עבידא, יעו"ש. ועיין מה שכתבתי בט"ז (אות ד) מזה, וכאן אין להאריך: ה. או. עיין מג"א. האריך. וכ"כ הט"ז אות ח'. ועיין לבוש (סעיף ה) כתב מטעם ערבות, צ"ע, דאין צריך לחזור אחריהן. ואף אם תאמר כל שהם לפניו מצוה, מ"מ עיקר המצוה הנאה כו'. (ע"ש) [על כן] יברך ויריח גם הוא, ואין כאן ספק ברכה. כתב כנסת הגדולה בהגהות הטור בשם הר"ד אבודרהם ז"ל (סוף עמ' שע), האבל אין מברך על הבשמים. ולכאורה איני יודע למה, ואפשר שאין זוכה לנשמה יתירה בשבת, שבעצבות אין השכינה שורה (שבת ל:). או יאמר נפש יתירה כשמענג בתענוגי השבת, ואבל אין מענג. ומש"כ המג"א בריש הסימן (ד"ה מי), היינו להמחבר (סי' תרכד סעיף ג) והר"ב (שם) דשתיק, משא"כ לדידן (עיין בנו"כ ובפמ"ג על השו"ע שם) דמברכין ביוה"כ על הבשמים. ומ"מ אין איסור לאבל להריח ולברך כמו שאר ברכת הנהנין:

פרי מגדים

משבצות זהב

(ג) שבמסיבת. עיין ב"י הקשה דברי הטור אהדדי. והמחבר פסק כאן כבסימן רי"ז (סעיף ו) דווקא מסיבה אסור, ובסימן רל"ח (ט"ז) אות ה' ביאר באורך, דלרי"ף ורא"ש ג"כ דוקא במסיבה אסור, יעו"ש (טעות סופר רל"ט). ואם גוי אחד ורוב ישראל מסובין שם, ממנ"פ, אם בשמים של גוים סתם מסיבתו של עבודה זרה, ואם בשמים של ישראל אפילו רוב גוים אין אדם אוסר שאינו שלו (חולין מ:). ועיין סימן רי"ז, ואי"ה בסימן רל"ח (משב"ז סוף אות ה) יבואר עוד. שאלה, אתרוג חשוב ומריח שמברך עליו במוצ"ש אם אין לו אחר, וערלה נתערב בפחות ממאתים ואחד או יותר, כתבתיה בסימן רי"ז במג"א (אות ז) באורך. ועיין ש"ך יו"ד סימן ק"ח (כ"ו) [ס"ק כ"ז] וסימן קי"ט [ס"ק] כ"ז, ובספר זמנים הארכתי בזה. המודר הנאה מחבירו אסור להריח מבשמיו ואין מברך על נרו, דלאו מצות הויין לומר דלא נתנו להנות*, עיין סימן תרנ"ג אתרוג של מצוה מותר להריח בו, הדס אסור אף להבדלה דלאו מצוה הוה, ואם התנה ביה, בזמן הזה אין להתנות, עיין ב"י שם (סעיף א, ובדרכי משה אות א), וכה"ג כאן. אם הבדיל מפלג המנחה ומברך אז אבשמים, כבסימן רל"ג (סעיף ג)[ה], י"ל אם במוצ"ש יהיה לו בשמים מוכנים יברך עוד להשיב הנפש, ואין כאן ברכה לבטלה. ובמג"א (אשל אברהם סי' רלט אות א) אי"ה יבואר עוד: (ד) וצריך. עיין ט"ז. ובא"ר אות (ד"ה) [ו'] דלצער הוא לו, כבחו"מ סימן רל"ד (סעיף א-ב וסמ"ע סק"ד), וכן כתב התו"ש אות (ד') [ה'], ועיין ש"ך יו"ד [סימן] קי"ט [ס"ק] כ"ז אי באיסור דרבנן שייך צער או לאו. עיין מה שכתבתי באות ג', ואע"ג דמצות לאו להנות נתנו (ר"ה כח.), האי לאו מצוה הוא, עיין א"ר (סק"ה): סעיף ג (ה) שקים. עיין ט"ז. עיין מג"א כאן (ריש הסימן). וא"ר אות א' האריך בשם פסקי תוס'[ו] על פלפל מותר להריח בו בלא ברכה, וזנגבי"ל אין להריח בו, ואם מריח אין לברך, וא"כ אין להריח בהם במוצאי שבת. ומכל מקום זנגבי"ל לפי"ז אם הריח בו דיעבד יצא. ופלפל י"ל דריחו קשה ואין משיב נפש. והעולם נוהגין להריח בבשמים גמורים או בעשבי בשמים יבישים אם הם מריחים, ואם לאו מוללן והם מריחים. ואפשר קצת טעם שאין מברכין במוצ"ש ליו"ט, שמא ימלול ויוליד ריחא אם לא מריחין כך, עיין תוס' ביצה (ל"ב) [ל"ג] ב' ד"ה כי: (ו) שמותר. עיין ט"ז. הם דברי הרשב"א (שו"ת ח"ג סי' רלד). עיין ש"ך ביו"ד [סימן] ק"ח [ס"ק] כ"ה וכ"ו, ולדידן ביין נסך שאסור בהנאה מותר להריח, כמבואר שם סעיף ה'[ז], אלא דלא תימא דיין נסך בבשמים עביד לריחא, לזה אמר דאינו כן. ומתרי טעמי אין להבדיל (רשב"א שם), דהקריבהו לפחתך (מלאכי א ח ע"פ סוכה נ.) בשמים מלוכלכים ביין להריח אף שאין של יין נסך, וגם כל שאיסור מעורב בו ממאיס לגבוה. הביאו הש"ך שם רק טעם ראשון, ואף יין כשר אין להבדיל בו. ומיהו אף של גוי דיעבד אין חוזר ומריח, דלא שייך כאן לער, עיין אות ד', רק ממאיס כו', כאמור. ולפי"ז בשמים של עבודה זרה שנתערבו עם רוב היתר, אף שמברכין עליו כבסימן רי"ז סעיף ח', אפשר בהבדלה אין מברכין, דכל שיש תערובת איסור ממאיס לגבוה אף להדיוט שרי*. ועיין מג"א [סימן] י"א [ס"ק] י"ב[ח], וצ"ע בזה. ועיין ב"י: סעיף ד (ז) על הדס. עיין ט"ז. בשאר ימות השנה, לא בסוכות, עיין הרשב"א (שו"ת ח"א) סימן קס"ט. ואפשר מנהגם היה לברך על הדס דוקא במוצ"ש. וביו"ט פסח ושבועות אין מריח, שיבש, רק כשמוללין, ובסוכות אסור, א"כ מוצאי שבת יו"ט [אין מברכין] מהאי טעמא דמוליד ריחא, וכמו שכתבתי לעיל (אות ה), ולא פלוג נהגו אף שמיני עצרת בשבת. ואין להאריך, עיין תוס' ביצה ל"ג ב' ד"ה כי: סעיף ה (ח) בני. עיין ט"ז. האריך. וכן כתב המג"א אות ה', יעו"ש. ובסימן תע"ג (אשל אברהם אות ו) אי"ה יבואר מה שאין מברכין על ירקות בטיבול ראשון ועל חרוסת אשר קדשנו במצותיו וצונו, וכאן אין להאריך:

באר הגולה

ד. הרשב"א בתשובה (ח"ג סי' רלד): ה. טור, [ב"י בשם חכמי הקבלה[י]]: ו. שם (טור) לדעתו ושכן הורה לו אביו הרא"ש:

ביאור הגר"א

סעיף ג (ג) שמותר. עיין מה שכתוב ביו"ד סימן ק"ח (סעיף ד), ועיין ט"ז (כאן סק"ו, שם סק"י). ועוד, שאין מכוין המריח לריח היין, אלא לריח התבלין, (טור [ב"י] (יו"ד) סימן ק"ח (סעיף ו) בשם רשב"א (שו"ת ח"ג סי' רלד), ועיי"ש סעיף ו'. אבל בלא"ה היה אסור, כמו שכתבו תוס' בעבודה זרה ס"ו ב' ד"ה אביי כו'. וראיית רשב"א (שם) דכה"ג מותר, מבת תיהא (ע"ז) שם, ובפ"ק שם י"ב ב' בוורד והדס דאסור, וצריך לחלק בכה"ג: (ד) אין מבדילין. שם מ"ז א' בעי ריש לקיש כו', מי מאיס כו': סעיף ד (ה) נהגו לברך. ברכות נ"ט ב', שבת (קי"ט) [קי"ז] ב', רבי אמי ורבי אסי כו': סעיף ה (ו) מי שאינו כו' אלא אם כן. ראש השנה כ"ט (ע"ב) תנו רבנן לא יפרוס כו' אבל פורס כו'.[יא] אבל מרדכי ריש פרק ח' דברכות (רמז קפח) כתב בשם רבינו אפרים דאינו מברך להוציא בני ביתו, דלא דמי לקידוש כו', דהא חובה כו': (ז) או להוציא. (ר"ה) שם, וכמו שכתוב לעיל סימן (רע"ג) [רע"ג] סעיף ד' יכול אדם כו', והוא כו'. וסובר דה"ה כאן, טור, וצ"ע. ועיין מג"א (סק"ה):

גליון מהרש"א

סעיף ג [שו"ע] שקים מלאים בשמים. אם אין בשמים בכלי ומברך על הריח שקלט הכלי, הוא ברכה לבטלה. ט"ז סימן רי"ז סוף ס"ק ב':

הגהות והערות

א] בדפו"ר צוין אות ב בדברי הרמ"א דאין 'לברך על הדס' היבש, ותוקן ממהדורת פראג תקמ"ה, וכ"ה הנו"כ. ב] בכל הדפוסים צוין ס"ק ז על דברי הרמ"א דאין 'לברך על הדס' היבש, אך מריש דברי הט"ז מוכח דקאי על דברי המחבר. ולפנינו תוקן ע"פ יד אפרים ושמן המאור. ועיין בהערה הקודמת. ג] תוקן ע"פ פמ"ג ומחצית השקל, ועיין תו"ש סק"ט הראשון והשני [הוא מספר היקר, ושם פירש שכוונת המג"א לסעיף ב שם]. ד] ממהדורת אמ"ד ת"פ עד מהדורת אמ"ד תקי"ד היה נוסח הכותרת בדברי המג"א 'דאין לברך', וקאי על דברי הרמ"א. ועי' בהערה א. ה] כנראה למד זאת הפמ"ג מסתימת השו"ע, עיי"ש. ועיין שו"ע הרב סי' רצט סעיף י דמשמע דאינו מברך אבשמים. ו] עיין שם הגדולים להחיד"א מערכת ספרים אות פ סי' קכא, שכתב דספר פסקי תוס' שמביא הא"ר הוא לאחד האחרונים (ולא זכינו לאורו), ואינו פסקי תוס' הנדפס בש"ס שלפנינו. ז] עיין ש"ך שם סקכ"ז ובשפ"ד סקכ"ד וסקכ"ו ובביאור הגר"א (ליקוט) על סעיף ה שם. ח] ועי' אשל אברהם אות א. ט] נראה דט"ס הוא, דהרי המחבר לא פסק כן, אלא הטור, וצ"ל דקאי אדברי הט"ז דלקמן 'ופסק כאן'. י] ראה זוהר ויקהל (סוף רח:), שער הכוונות ענין שינוי התפילות (ד"ה ובענין עצי בשמים). ועיין בית ארזים אות ו. יא] מכאן עד סוף הס"ק, נוסף ע"פ השמטות הגר"א.

ציונים ומקורות

רצז א) ב"י בשם ארחות חיים מהדורת מכון ירושלים הל' הבדלה סי' יא בשם הרשב"א. ב) טור בשם הר"ר אפרים הובא במרדכי ברכות רמז קפח ומהר"א מפראג בהגהות הטור. ג) דרכי משה אות ב.

לבושי שרד

[ט"ז סק"ג] וכאן פסק. ר"ל, המחבר[ט]: [שם] כמו שאכתוב בסימן רצ"ח. כצ"ל. עיי"ש בט"ז ס"ק ה': סעיף ג [ט"ז סק"ו] שאין היין נותן בהם טעם. ואין דרך כלל שיריחו הבשמים מהיין: סעיף ד [מג"א סק"ג] הוא יבש ואינו מריח. ר"ל, שאינו מריח יפה כשאר ריחות, כיון שהוא יבש: סעיף ה [שו"ע] מי שאינו מריח. כלומר, שאין לו חוש הריח:

ערך לחם

רצז סעיף ב בסופו יש אומרים שמברכין על הפת החם ומברכין הנותן ריח טוב בפת. כל שבירך על דבר שאין מברכין אפילו בדיעבד לא יצא, ויחזור לברך: סעיף ד בסופו [לברך על הדס]. ויש אומרים דדוקא לח שריחו חזק:

באר היטב

סעיף ב (ב) אחרים. ואין כאן ברכה לבטלה, דהא מותר לאדם לברך כמה פעמים ביום על הריח שמריח בכל פעם, (ט"ז סק"ד): סעיף ג (ג) להריח בהם. שאין היין נותן בהם טעם, אלא אדרבה הם נותנים טעם ביין, (שם סק"ו): (ד) עליהם. דמאיס לגבוה, (מג"א סק"א): סעיף ה (ה) יודע. ט"ז (סק"ח) חולק, וכתב דוקא להוציא בני ביתו הקטנים כדי לחנכם במצות הוא דשרי, אבל לא להוציא מי שאינו יודע, דלא דמי לקידוש והבדלה שהן חובה, אבל זה אינו אלא מנהג, עיי"ש. ומג"א (סק"ה) כתב דמי שהבדיל כבר ובא להבדיל לאחרים יריח הוא עצמו פעם אחרת, ובזה יוצא ידי הספק, עיי"ש:

שערי תשובה

סעיף ה (ה) יודע. עיין באה"ט. ועיין שבות יעקב חלק ג' סי' כ' שדעתו כהשו"ע שיכול להוציא מי שאינו יודע, ועיין בשו"ת פרי האדמה חלק ג' דף (ע"ג) [י"ד] (הל' שבת פכ"ט):

רחצ דיני נר להבדלה ובו טו סעיפים

א [א]*מברך [א]על הנר בורא מאורי האש אם יש לו (א) [ב]ואינו צריך לחזור אחריו והני מילי במוצאי שבת [ג]אבל [ב]במוצאי יום הכיפורים יש אומרים שמחזר אחריו. הגה [א]מי שאין לו כוס להבדיל כשרואה האש מברך עליו וכן בבשמים:

ב [ד]מצוה מן המובחר לברך [ג]על אבוקה [ה]ויש מי שאומר שאם אין לו אבוקה צריך להדליק נר אחר לצורך הבדלה חוץ מהנר

ט"ז מגן דוד

שכתב ואף לבני ביתו אינו יכול להוציא, דלא דמי לקידוש והבדלה שהן חובה, אבל זה אינו אלא מנהג בעלמא. ולא נהירא, שהרי פורס אדם פרוסה לבני ביתו אע"פ שאינו אוכל עמהם, וכן הורה לי א"א (הרא"ש), עכ"ל. והקשה ב"י דהא הך פורס אדם כו' איתא סוף פרק ראוהו ב"ד (ר"ה כט:), והטעם שם כדי לחנכן במצות, והיינו בקטנים דשייך בהו חינוך, וא"כ מה מקשה על ה"ר אפרים די"ל דאיהו מיירי בגדולים. וכתב עוד, דאפשר לקיים הוראת הרא"ש, כיון שחכמים קבעו אותו מנהג הו"ל מצוה, ודמי לקידוש והבדלה. וקשה ע"ז, °דלעיל סימן רע"ג (סק"ג) נתבאר דאף בברכת הלחם של סעודת שבת אין יכול להוציא, ואין לך חוב גדול מזה דחייב מדאורייתא שלש סעודות, ועל כרחך צריך אתה לחלק כמו שכתבתי לעיל דאפי"ה אינו קרוי חובה, וכל שכן בשמים דכאן. ואין זה דומה למש"כ הטור סימן תפ"ד (סעיף א) לענין טיבול ירקות כיון דתקנת חכמים היא (פסחים קיד:) משום היכר תינוקות הוה כברכת מצה[א] ויכול להוציא אע"פ שאינו טועם כו', דהכא אפילו מצוה לא הוה כשאר מצות שצריך לחזור אחריהם, אלא מנהג הוא בעלמא. ותו, דהא הטור מדמי לה לפורס אדם כו', ושם אין חוב כלל. וצ"ל דהטור [כאן] מיירי ג"כ בקטנים (כאן), והוי סבור שרבינו אפרים מיירי ג"כ בקטנים, וא"כ מה שכתבתי בסימן רע"ג (שם) בשם המרדכי (פסחים לה.) דמי שמתענה תענית חלום בשבת אינו מוציא בני ביתו היינו הגדולים, ועל כן פסק בשו"ע כאן דוקא בשביל בני ביתו הקטנים כו'. אלא דמש"כ כאן בשו"ע או להוציא מי שאינו יודע זה איני מבין, שהרי לא אמרו בגמ' אלא להוציא בני ביתו כדי לחנכם, וזה לא שייך בגדול שאינו יודע. ותו קשה לי, דאפילו בברכת מצה וקידוש שאמרו אע"פ שיצא מוציא היינו שמוציא מי שאינו יודע לברך מעצמו, דאל"כ פשיטא שיברך בעצמו ולא יתכן שאחר יברך בשבילו, וא"כ בברכת הנהנין לא יברך אפילו בשביל מי שאינו יודע. ואין לומר דחשיב זה לברכת חובה, שא"כ מה הוצרך להתנות בני ביתו הקטנים כו'. על כן נראה שלא להקל נגד רבינו אפרים בענין להוציא מי שאינו יודע, °והטור והרא"ש לא מצינו להם עכ"פ שום היתר בזה שאינו (מריח) [יודע]. **נראה לי** פשוט שאין חילוק בבשמים להבדלה בין עשבים שיש להם ריח טוב או שאר בשמים, ומברך גם [על] עשבים אפילו אם הם יבשים כל שיש להם ריח טוב:

רחצ סעיף א **(א) ואינו צריך לחזור אחריו.** שאין מברכין אלא לזכר °שנברא האור במוצ"ש, ☜דאי משום הנאת האור היה צריך לברך בכל פעם כשנהנה מהאור. ובמוצאי יום כפור יש אומרים שמחזר אחריו, לפי שהיא כברכת הבדלה, שמברך לבורא יתברך שהבדיל לנו בין זה היום לשאר הימים, שכל היום היינו אסורים להשתמש בו ועכשיו אנו מותרים, אבל במוצ"ש אין הטעם משום שהיה אסור ביום, אלא משום זכר בעלמא, בשביל זה °ניתקן מעיקרא. ובתוס' פרק מקום שנהגו (פסחים נג: ד"ה אין) נתנו טעם למה באמת לא יברך בכל פעם שנהנה מהאור, לפי שאין מברכין אלא על מה שהגוף נהנה, ואע"ג דמברכין על אור השמש בכל יום, היינו משום שמתחדש בכל יום, עכ"ל: סעיף ב **ראיתי** להזכיר כאן מה שהעולם מקשין בפרק ערבי פסחים דף ק"ג (ע"ב), כי מטי לאבדולי קם שמעיה ואדליק אבוקה משרגא, אמר ליה למה לך כולי האי הא מנחא שרגא, אמר ליה שמעא מדעתיה דנפשיה קא עביד, אמר ליה אי לא שמיע ליה מיניה דמר לא הוי עביד, אמר ליה לא ס"ל למר אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר. רבים מקשים למה לא תירץ לו מיד מה שתירץ בסוף. והתירוץ הנכון הוא כך, דמעשה היה שהיה נר מודלק שם ולקח אבוקה והדליקה מהנר, וע"ז הקשה לו למה לך כולי האי, פירוש למה הוצרכת ליקח אבוקה, דסתם אבוקה שני נרות ואתה מדליקה מן הנר, די לך ליקח עוד נר אחד והא מנחא שרגא, ממילא יהיה לך שני נרות, דהיינו השרגא ונר אחד שמדליק. השיב לו, השמש עביד כן מעצמו, אבל באמת אין צריך אלא לנר אחד. וע"ז הקשה לו דעכ"פ שמע השמש איזה דבר מזה ממר מה שהביא לו לטעות בזה, ע"ז אמר ליה לא ס"ל למר אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר, ודבר זה שמע ממני והוא טעה לומר שצריך אבוקה מלבד השרגא, וזה עשה מדעתו. וזה פירוש פשוט ונכון. ובהגהת מרדכי (פסחים לו:) פירש בענין אחר, עיי"ש בחידושין על הגמ':

מגן אברהם נ"י

דאפילו בשבת שחייב לאכול פת לא יברך לחבירו, וטעמא משום דלא הוי אלא להנאתו, וכל שכן כאן דלא הוי אלא להשיב נפש יתירה ואין צריך לחזור אחריו כלל, א"כ למה יברך לחבירו. ולא דמי למה שכתוב סימן תפ"ד דיכול לברך ברכת הירקות לחבירו, דהתם תקנתא דרבנן הוא ולא משום הנאתו, משא"כ כאן. וכן משמע באבודרהם (עמ' קפט) שכתב בשם רבינו (גרשון) [גרשום] שאסור להריח בהדס שבלולב במוצ"ש, אע"ג דמצות לאו ליהנות ניתנו, מ"מ כיון דעיקר מצות בשמים משום הנאת הנפש היתירה היא, °וגם אין מחזירין עליו, אסור, עכ"ל. ובאמת בטור משמע דוקא לבניו ולבני ביתו יכול להוציא, ובב"י כתב דמוציא לאחרים, דדמי למה שכתוב סימן תפ"ד בירקות[ב], °וקשה כמו שכתבתי לעיל. ועיין ב"י דיש אומרים דאפילו שאינו מריח יכול לברך, דנהנה שמתחזק ראשו וגופו, וזה אמת בריח חזק ביותר. ועיין בהגהות מנהגים (מנהגי מוצ"ש אות ז) שכתב עוד טעם, שהרי הוא נהנה מריח, שאחרים מצילים אותו משריפה ע"י ריח, עכ"ל. ולא נהירא, שהרי נתקן משום להשיב הנפש. ועכ"פ נ"ל דמי שהבדיל כבר ובא להבדיל לאחרים יריח הוא בעצמו פעם אחרת, ובזה יוצא ידי הספק:

רחצ סעיף א **א. על הנר.** משום דתחילת ברייתו הוי במוצ"ש. והא דלא מברכין על שאר דברים כשנבראו, דשאני נר דנאסר בשבת והוי כאלו נתחדש עתה (רשב"א שו"ת ח"א סימן קנ"ט): **ב. במוצאי יום הכיפורים יש אומרים כו'.** היינו להורות שיום זה קדוש משאר ימים טובים שנאסר להבעיר אור: סעיף ב **ג. על אבוקה.** ולא יקח עצי דמשחן שקורין קי"ן בלשון אשכנז, משום שריחו רע (מטה משה סי' תקו ושל"ה מס' שבת אות נז בשם ספר חסידים סי' תתנד). כתב ב"ח (סעיף א) דאם אמר מאור האש לא יצא. וצ"ע, דבסימן קס"ז (סעיף י) וקפ"ז (סעיף א) משמע דאפילו לא אמר °הנוסח ממש יצא, וצ"ע לדינא. וי"ל דטעמו משום דעביד כבית שמאי (ברכות נא:, נג:). **משמע** בכנפי יונה חלק ג' סימן ד' דיש להבדיל על נר של שעוה, וכן מפורש בכוונות האר"י (ספר הכוונות עמ' רטז ד"ה בסוד ההבדלה):

ציונים ומקורות

רחצ א) טור בשם סדר רב עמרם ח"ב סי' לט ורב האי גאון מובא ברי"ץ גיאות הל' הבדלה עמ' טז[ד].

לבושי שרד

[ט"ז סק"ח] **דלעיל סימן רע"ג.** עיי"ש בט"ז ס"ק ג': [שם] **והטור והרא"ש לא מצינו להם היתר בזה שאינו יודע.** כצ"ל. ר"ל, שלא מבואר בדבריהם היתר, כיון שיש לפרש דאיהו מיירי בקטנים: [מג"א סק"ה] **וגם אין מחזירין עליו.** לכן לא נקרא כל כך מצוה עד שנאמר בו דלא ליהנות ניתנו: **רחצ** סעיף א [ט"ז סק"א] **שנברא האור במוצאי שבת.** כדאמרינן בפסחים דף נ"ד (ע"א) שלא נברא אש, אלא במוצ"ש נתן הקב"ה דיעה באדם הראשון וטחן שתי אבנים זו בזו ויצא מהן אור: [שם] **ניתקן מעיקרא.** הוקשה לו, דטעמא דהבדלה שייכא נמי במוצ"ש, לכן תירץ דעיקר התקנה לא בשביל זה היה. אבל המג"א ס"ק ב' ישב בדרך יותר מרווח: סעיף ב [מג"א סק"ג] **הנוסח ממש.** כל שמשמעותן אחד לא מקרי משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות, ויוצא דיעבד:

ערך לחם

רחצ סעיף ב **אבוקה וכו'.** רוצה לומר, אבוקה שיש בה עצים הרבה ומאורות הרבה. וה"ה נר של שתי פתילות:

עטרת זקנים

רחצ סעיף ב **א] מצוה** [כו'] **לברך על אבוקה.** ולא יקח קי"ן האל"ך לברך עליו, מפני שריחו רע, ובמוצ"ש צריך ריח טוב (ספר חסידים סימן תתנ"ד):

באר היטב

רחצ סעיף א **(א) אחריו.** להורות שיום זה קדוש משאר ימים טובים, שנאסר להבעיר אור, (מג"א סק"ב): סעיף ב **(ב) על אבוקה.** ודוקא של שעוה, ספר הכוונות. ולא יקח עץ ששמו קי"ן בלשון אשכנז להבדלה, מפני שריחו רע, (מג"א סק"ג), ואז צריך ריח טוב, ספר חסידים, (עטרת זקנים סק"א). ועיין כנסת הגדולה (הגה"ט):

באר הגולה

רחצ א. ברכות (נ') [נ"א] (ע"ב): **ב.** שם נ"ג (ע"ב): **ג.** הרשב"א (שם ד"ה אמר) בשם הראב"ד והמגיד [משנה] פרק כ"ט (משבת הכ"ז): **ד.** פסחים ק"ג (ע"ב): **ה.** ספר ארחות חיים (הל' הבדלה סי' יז) בשם התוס':

ביאור הגר"א

רחצ סעיף א **(א) יש אומרים שמחזר.** דמוצאי יוה"כ הטעם שעד כאן היה אסור ועכשיו מותר, ושייך להבדלה, וצריך לחזור, משא"כ במוצ"ש, וכמו שאמרו בפרק ד' דפסחים נ"ד א'. ועיין סעיף ח': **(ב) מי שאין.** (פסחים שם: סעיף ב **(ג) ויש.** משום היכר, ועיין שבת כ"א ב'. ועיין מג"א (סק"ד), (וע"ל) [ועיי"ש] בשם הגהות מרדכי, והוא הנכון:

חידושי רעק"א

רצז סעיף ה [מג"א סק"ה] **וקשה כמו שכתבתי לעיל.** לענ"ד גם אם הוי ברכת המצות, מ"מ כיון דהוא אין לו חוש הריח הוא פטור לגמרי ממצוה זו, ומקרי אין מחוייב בדבר שאינו מוציא אחרים, ודמי לדלקמן ריש סימן תקפ"ט. ואולי י"ל דמקרי בר חיובא אם נזדמן לו דבר שריחו חזק ביותר, דמתחזק ראשו וגופו כמש"כ המג"א: **רחצ** סעיף א [שו"ע] **מברך על הנר.** בטור בשם רב האי (שו"ת הגאונים שערי תשובה סי' קד) ואי לא אתרמי לו נר, כשיראה האש ונהנה לאורו מברך על הנר בורא מאורי האש, ועיין לקמן סימן (תקנ"ד) [תקנ"ו]. ואם יתרמי ליה כוס בלילה ורוצה ללמוד מקודם שיבא לידו הכוס, י"ל שאינו מברך עתה, וטוב יותר שיסדר הכל על הכוס. ועיין בב"י (סעיף יד) בשם הכל בו (סי' מא) דלא משמע כן, מדכתב דבפורים במוצ"ש מברך בורא מאורי האש קודם קריאת המגילה. ועיין בתשובת תורת חסד (לרבי חסדאי הכהן פרחיה) סוף המפתחות:

גליון מהרש"א

רחצ סעיף א [שו"ע] **מברך על הנר וכו'.** ולא ילמוד אצל הנר קודם שיברך, דמיד שבא הנר ראוי לברך על הנאתו. ועי' בתשובות גינת ורדים שם כלל ג' סוף סימן כ"ה:

יד אפרים

רחצ סעיף א [ט"ז סק"א] **דאי משום הנאת האור כו'.** לשון זה הוא מהרא"ש (ברכות פ"ח סוף סי' ג). ולכאורה צ"ע, דלשון זה משמע דאי הוה אמרינן דמשום הנאת אור הוא שפיר צריך לחזור עליו, וזה אינו, דהא בשמים נמי דמשום הנאה הוא כדי להשיב נפש ואפי"ה אין צריך לחזור אחריו. אלא הכי פירושו, עכ"פ צריך לחזור עתה לפי שהוא תחלת ברייתו ולברך על הנאה זו, ולזה אמר דא"כ אע"פ שבשאר ימים אין צריך לחזור אחר זה, עכ"פ היה צריך לברך בשעה שבאמת צריך לנר ונהנה ממנו, ועל כרחך שאין מקום לברך על הנאת האור כלל, וכמש"כ אח"כ הטעם בשם התוס':

הגהות והערות

א] בטור שם כתוב 'כברכת מצוה'. ב] בב"י לא נזכר דדמי לירקות, ועיין א"ר סק"י ומחצית השקל. ג] לשון הרמב"ם שבת פכ"ט הכ"ו 'אור של כבשן של תנור ושל כירים לכתחילה לא יברך עליו', משמע דבדיעבד יברך, אמנם עיין בכסף משנה שם שלא פירש כן. ד] תיבות 'וכן בבשמים' אינם בטור.

מחצית השקל

[סק"ה] **או להוציא כו'. דאפילו בשבת כו'.** ר"ל, דקיי"ל בברכת הנהנין אינו יכול להוציא את חבירו אלא כשהוא ג"כ נהנה ומברך גם לעצמו, אבל בברכת המצות כגון אכילת מצה בליל א' דפסח, אף שהוא יצא יכול להוציא אחרים. אבל בסעודת שבת, אע"ג שהאכילה מצוה מ"מ אינו יכול לברך לאחרים ברכת המוציא אא"כ אוכל עמו, וכן כתוב לעיל סימן רע"ג (סעיף ד, ומג"א סקי"ג), והטעם, דהמצוה היא ג"כ להנאתו, דכתיב (ישעיה נח יג) וקראת לשבת עונג, שחייב כל אחד לענג את עצמו בשבת ויהנה בשבת: **וכן משמע באבודרהם.** ר"ל, דכאן עיקרו להנאתו, ולא לשום מצוה: **בהדס שבלולב במוצאי שבת.** היינו בשבת שחל תוך חג הסוכות, משום דההדס אתקצאי למצוה, ואסור ליהנות ממנו תוך החג: **ובב"י כתב כו' דדמי למה שכתוב סימן תפ"ד בירקות.** לשון זה לאו דוקא, אלא זה לשונו, ודמי לקדושא וברכת המוציא של מצה, עכ"ל: **בריח חזק ביותר.** אבל לא בריח פשוט וממוצע: **שאחרים מצילים כו'.** ודמי למה שכתוב לעיל סימן ס"ט (סעיף ב) דסומא אע"פ שלא ראה מאורות מימיו מ"מ יכול לברך יוצר המאורות, שנהנה מן האור שאחרים רואים אותו ומצילים אותו שלא יפול בבור או שאר דבר המזיק, ולזה כתב מג"א דהכא ניתקן להשיב כו', ולא להנאת גופו:

רחצ סעיף א [סק"א] **על הנר. משום דתחילת כו'.** דליכא למימר משום הנאתו, דא"כ בכל פעם שמדליקים הנר אפילו בחול הוה לן לברך: [סק"ב] **במוצאי יום הכיפורים כו'. קדוש משאר ימים טובים.** ר"ל, שבת אין לו דמיון עם יו"ט, אבל יוה"כ דהוא ג"כ יו"ט, וחלוק בזה משאר ימים טובים, דבשאר ימים טובים מותר להבעיר וביוה"כ אסור: סעיף ב [סק"ג] **על אבוקה כו'. משום שריחו רע.** ור"ל, בעינן ריח טוב להשיב הנפש, וזה בריחו גועל הנפש ומכאיבו. ובספר כנסת הגדולה (הגה"ט) ראיתי שכתב טעם לדבר וז"ל, משום דמיחזי דמברך על הבשמים משום הריח הרע, ולא מינכר מפני שהנפש כואבת מיציאת השבת, עכ"ל. אבל אין לשון ספר החסידים משמע כן להמעיין שם: **כתב ב"ח דאם אמר כו'.** דבברכות דף נ"ב (ע"ב) מסקינן הא דקתני בית שמאי אומרים [ש]ברא מאור האש ובית הלל אומרים בורא מאורי האש, דבברא ובורא לא פליגי, כי אם במאור ומאורי, ב"ש סבירא להו דאומר מאור דהא חדא נהורא איכא, וב"ה סברי מאורי דכמה גווני איכא בנר, אדום לבן ירוק. ולכן כתב הב"ח דאם אמר ברא יצא, דהא בזה גם ב"ה מודים (ואע"ג דכתבו התוס' (שם ד"ה בברא) דמה"ט נקט ב"ה בורא, אע"ג דגם ברא אתי שפיר מ"מ עדיף בורא דהוא לישנא דקרא, היינו דוקא לכתחלה, אבל בדיעבד אם כבר אמר ברא ג"כ יצא ואין צריך לחזור ולברך), אבל אם אמר מאור לא יצא. והוי ס"ד דמג"א הטעם משום דשינה ממטבע שטבעו חכמים, ולזה קשה לו למג"א מסימן קס"ז וקפ"ז כו':

פרי מגדים

משבצות זהב

רחצ סעיף א **(א) ואינו צריך.** עיין ט"ז. רא"ש ברכות נ"ג ב' (פ"ח סוף סי' ג), יעו"ש. ופסחים נ"ג ב' (תוס') ד"ה אין, ונ"ד א', יעו"ש. והיינו דבמוצ"ש ברכת מאורי אש קאי לזכר שנברא אור ע"י אדם הראשון במוצ"ש (בלבוש סעיף א קשה, עיין נחלת צבי סק"א וא"ר אות ב'), ולכן אין מחזרין אחריו, ומה שאסור כל היום להנות ממנו הוא בכלל הבדלה שהבדיל אותנו מעכו"ם. משא"כ במוצאי יוה"כ

אשל אברהם

רחצ סעיף א **א. על.** עיין מג"א. ושם ברשב"א, מה"ט מברכין במוצאי יוה"כ כאלו נתחדש עתה. וצ"ע, דביוה"כ לא נברא, אלא כעין הבדלה, כמש"כ המג"א אות ב'. ועיין חדושי הרשב"א ברכות נ"ג (כ"ב) [ע"ב] (ד"ה אר"י), ועיין רש"י פסחים נ"ג ב' (ד"ה הדר עולא): **ב. במוצאי.** עיין מג"א. עיין מה שכתבתי בט"ז [אות] א' דבשבת בכלל הבדלה הוא, וביום הכיפורים להבדיל בין יוה"כ לשאר ימים טובים. ועיין מג"א [סימן] קס"ז [ס"ק] ח' וסימן ר"ד (סקי"ד) לענין כל הברכות, [לשון] בינוני, יעו"ש. ומ"מ כאן הוצרך לחלק בין יוה"כ דמחזר אחריו, ובין שבת, ובחדושינו (ראש יוסף ברכות לח: ד"ה גמ', נב: ד"ה אמר וד"ה והוי) הארכנו: סעיף ב **ג. על.** עיין מג"א. עיין מה שכתבתי בט"ז (סוף אות ב) מזה דריחו רע, ונר מצוה, הקריבהו נא לפחתך (מלאכי א ח, ע"פ סוכה נ.). ומ"מ אם אין לו אור אחר יקח, כמו אור כבשן[ג]. **מה שכתב** (המג"א) **מאור האש לא יצא כו'**, אפשר דשינוי יש כאן, דהרבה גוונין יש בו (ברכות נב:). שוב ראיתי בא"ר אות א' כתב כן. ואם אמר ברא מאורי אש משמע דיצא, עיין ברכות נ"ב ב', יעו"ש, וכן כתב הב"ח (סעיף א). ואפשר אף אמר ברא בלא שי"ן יצא. ועיין מג"א סימן ר"ט אות ה' לענין אם טעה ואמר אחר יין מאורי אש וסיים מיני בשמים יצא, יעו"ש:

המיוחד להאיר בבית. הגה ג) א] ונר שיש לו ד שתי פתילות מקרי אבוקה:

ג י נוהגים להסתכל (ב) ה בכפות הידים ובצפרנים. הגה ג) ויש לראות בצפרני יד ימין ולאחוז הכוס ביד שמאל ויש לכפוף האצבעות לתוך היד שאז רואה בצפרנים עם הכפות בבת אחת ולא יראה פני האצבעות שבפנים:

ד י אין מברכין על הנר עד שיאותו (פירוש, שיהנו ז)) לאורו ט דהיינו שיהיה סמוך לו בכדי שיוכל להכיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת:

ה ו ט אין מברכין על הנר שלא שבת ממלאכת עבירה לאפוקי אור שהודלק י לחיה ולחולה שכיון שלא הודלק לעבירה מברכין עליו אבל אם הדליקו גוי בשבת כיון (ג) שאם היה מדליקו ישראל היה עובר לא שבת ממלאכת עבירה מיקרי. הגה ה) ב] ואין מברכין (ד) על ח אור של עבודה זרה:

מגן אברהם

ד. שתי פתילות. ובנר של שעוה אם שני הנרות קלועים יחד חשובים אבוקה, אבל [אם] כל אחד בפני עצמו לא חשיב אבוקה. °אמרינן בגמ' (פסחים קג:) קם שמעיה אדליק אבוקה משרגא, אמר ליה למה לך כולי האי הא מנחא שרגא, אמר ליה שמעיה מדעתיה דנפשיה קעביד, אמר ליה אי לא שמיע ליה מיניה דמר לא הוי עביד, אמר ליה אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר. והקשה בהגהות מרדכי (שם לו:) היה לו לומר לו מיד האמת, ותירץ בשם ה"ר יעקב מקורבל דאמת לכתחלה מצוה להדליק אבוקה להבדלה, אבל אם כבר מונח נר לפניו אין צריך לחזור אחר אבוקה, ולכן הבין רבא דשפיר מקשה לו, והשיב לו שמעיה מדעתיה דנפשיה עביד, והוא לא הבין וסבר דאין מצוה באבוקה כל עיקר, ולכן הקשה לו אי לא שמיע וכו', אז הבין רבא שאינו יודע כלל שאבוקה להבדלה מצוה ולכן השיב לו וכו', עכ"ד. והנה לפי דבריו היה להם להפוסקים לכתוב דין זה (שכשמניח) [שכשמונח] נר אין צריך להדליק אבוקה. לכן י"ל שקושיתו הוא כיון שיש נר היה לו להדליק עוד נר ויהיה אבוקה, °ולכן השיב שמעיה מדעתיה דנפשיה קעביד, ומ"מ צריכים להיות מדובקים יחד שאז יהיה להם °הרבה מאורות, משא"כ כשעומד כל אחד בפני עצמו. *עיין מה שכתבתי סימן תל"ג סעיף ב' (סק"ו): סעיף ג ה. בכפות הידים. זה לשון דרכי משה (אות ב ד"ה ונוהגין), ומנהג ישראל תורה הוא שנוהגין לכפוף האצבעות ולראות בצפרנים, ולא לפשוט האצבעות [ולראות פני האצבעות] רק אחורי האצבעות במקום הצפרנים, ויש בזה סוד, כמש"כ הזוהר (ויקהל רח ע"א-ב), עכ"ל. וזה לשון כוונות דף מ"ב (עמ' ד), כוונת הזוהר להחזיר אחורי האצבעות מקום הצפרנים כנגד הנר, ונמצא כפיית האצבעות על האגודל, ולא יראה האגודל חוצה, ולא כיש מפרשים להחזיר פנימות האצבעות ולכפותם, רק להפך, עכ"ל. וכן כתוב בכתבים (פרי עץ חיים, שער השבת פכ"ד ד"ה וענין ראיית). וי"ל דמשו"ה נוהגין לכפות האצבעות לתוך היד, כמש"כ רמ"א, ואח"כ פושטין אותן ורואין מאחוריהן לצאת ידי שניהם. ועיין מה שכתבתי (סוף) סימן (רל"ד) [רל"ז] סוף סעיף ב' (בהגה): סעיף ה ו. אין מברכין. ואפילו *בדיעבד לא יצא, כמו שכתוב סימן ל"ה: ז. לחיה ולחולה. אם אין בהם סכנה דוקא ע"י גוי, ואם יש בו סכנה אפילו ע"י ישראל: ח. אור של עבודה זרה. דוקא כשהשלהבת קשורה בגחלת של ע"ז, אבל אם ישראל הדליק °נר מנר של ע"ז שרי, דשלהבת אין בו ממש, (יש"ש סוף ביצה פ"ה סוף סי' יד, וכן הוא בב"י עמ' ריח ד"ה אין בשם הרא"ש שם סי' י). ועיין ביו"ד ריש סימן קמ"ב:

ט"ז מגן דוד

סעיף ג (ב) בכפות הידים. בטור כתוב בשם רב האי (שו"ת הגאונים שערי תשובה סי' קד), ושמענו מזקנינו שאומרים שיש בשרטוט פיסת היד להתברך בו, ועוד בצפרנים מפני שהן פרות ורבות לעולם. ובב"י בשם שבלי הלקט (סוף סי' קל) כתב, כך הוא המנהג, תחלה מכנים אצבעותיו לתוך ידו ומחשיך תחתיהן, ואחר כן פושטן ונמצא אור במקום חושך, ומברך, שכך הוא נאות מהאור, עכ"ל: °ונר שיש לו שתי פיות (בהגה לעיל סעיף ב), נראה דזה נר שדולקין בו שמן דסתם נר שבגמ' ופוסקים, דאילו בנר שלנו לא שייך זה. ועיין סימן תל"ג (סעיף ג בהגה): סעיף ה (ג) שאם היה מדליקו ישראל כו'. אע"ג דבסימן רע"ו (סעיף א) הוה היתר לישראל להשתמש לאור הנר שהדליקו הגוי לצרכו כמו במדליק לצורך חולה, כאן לענין ברכה שאני, שצריך שלא יהיה שום צד עבירה, נראה לי: (ד) על אור של עבודה זרה. פירוש, אע"ג שלא הודלק רק במוצ"ש, והוה שבת שלא בעבירה. וזה פשוט:

מחצית השקל

[סק"ד] שתי פתילות כו'. קלועים. וה"ה דבוקים יחד אפילו אינם קלועים, וכמש"כ סוף ס"ק זה ובסימן תל"ג (סק"ו): אמרינן בגמ'. פרק ערבי פסחים דף ק"ג [ע"א ו]ע"ב, [רב] יעקב בר אבא איקלע לבי רבא [כו'], כי מטי רבא לאבדולי קם שמעיה דרבא אדליק כו': סעיף ג [סק"ה] בכפות כו'. זה לשון דרכי משה [כו'] ולא לפשוט כו'. ר"ל, כשהאצבעות כפופים יסתכל בצפורנים כשהן כפופים. ולא לפושטן, ודאי לפושטן ולראות בפנימיות האצבעות ודאי לא, אלא אפילו לפושטן ולראות באחורי האצבעות דהיינו מקום הצפורנים ג"כ לא: וז"ל כוונות כו' להחזיר אחורי האצבעות. דהיינו בלי כפיפה, רק כמות שהן פשוטין יראה באחורי האצבעות מקום הצפורנים, רק שיהיה האגודל מכוסה תחת ארבע האצבעות, וכמש"כ אחר זה: ולא כיש מפרשים להחזיר כו'. והיינו כמו שכתב רמ"א: ונראה לי כו' ואח"כ פושטין כו' לצאת ידי שניהם. ר"ל, לצאת לדעת הכוונות לכן פושטן ורואה מאחוריהן, וא"כ אפילו כשפושטן צריך להיות האגודל מכוסה תחת האצבעות כמו שכתוב בכוונות, כנ"ל: סעיף ה [סק"ו] אין כו'. כמו שכתוב סימן רצ"ז סעיף ב'. כצ"ל. דאם בירך על בשמים של בית הכסא או מתים או עבודה זרה דאפילו דיעבד לא יצא, וה"ה הכא: [סק"ז] לחיה כו'. דוקא על ידי גוי. אבל ע"י ישראל, כיון דאין בו סכנה אסור לישראל עצמו לחלל שבת, א"כ כשהדליקו ישראל לא שבת ממלאכת עבירה, דלא הותר כי אם ע"י גוי, כמו שכתוב סימן שכ"ח (סעיף יז): [סק"ח] אור של עבודה זרה. דוקא כו' אבל אם ישראל הדליק כו'. דהא שלהבת של עבודה זרה מצד הדין מותר בהנאה, כדאיתא בביצה דף ל"ט ע"א ובשו"ע יו"ד (ריש) סימן קמ"ב, אלא משו"ה אין מברכים עליה הואיל והיא קשורה בגחלת של עבודה זרה, אע"ג דאין מברכין על הגחלת כי אם על השלהבת, מ"מ החמירו חז"ל בשלהבת כל זמן שהיא קשורה בגחלת, כמש"כ הרא"ש. ולכן כשהדליק ישראל נר אחד מנר של עבודה זרה מברכים עליו, דהא שלהבת של עבודה זרה גופיה אי לא הוי קשורה בגחלת היה ראוי לברך עליו, ושלהבת של נר ישראל הלא אינו דבוקה בגחלת עבודה זרה:

פרי מגדים

אשל אברהם

ד. שתי פתילות. עיין מג"א. וכן כתב הט"ז [ס"ק] א'. ומש"כ הרבה מאורות, מאורי אש בלא"ה יש בנר יחידי, אדומה לבנה ירקרקת, כמש"כ רש"י ברכות נ"ב ב' ד"ה הרבה, אלא מצוה מן המובחר שיהיה אבוקה, שלהבת מגיע זו אל זו יש עוד נהורי טובא. ובסימן תל"ג סעיף ב' (מג"א) אות ו', דאם קלועים כו', ולהבדלה קלועים יותר מצוה שיגיעו המאורות זה אצל זה, ומדובקים נמי שפיר דמי. ושתי פתילות יחד בקנדיל"א שאין חלב ושעוה מפריד ביניהם לא הוה אלא נר יחידי, עיין מה שכתבתי בט"ז [אות] ב': סעיף ג ה. בכפות הידים. עיין מג"א. מה שרואין בצפרניים, כי אדם הראשון קודם החטא היה לבושו כולו ציפורן, כשחטא נפשט ונשאר רק צפרניים (תרגום יונתן בראשית ג ז, פרקי דרבי אליעזר פי"ד), עיין סימן ר"ס ומה שכתבתי שם (אשל אברהם ריש הסימן) דמשו"ה סכנה לאשה לעבור על הצפרניים כי היא גרמה לזה, כ"כ (תולעת יעקב) ד"ל (סתרי תפלות שבת אות ג ד"ה גרסינן), יעו"ש: סעיף ה ו. אין. עיין מג"א. בסימן רצ"ז סעיף ב' (טעות סופר רצ"ד) בהג"ה לענין בשמים, כל שכן לנר. ולפמש"כ הט"ז שם אות ד' 'דכאן אין ברכה לבטלה', משא"כ כאן, וזכר יש במה שראה אור וכו'. ומ"מ בב"י (סי' רצז סעיף ב) בשם ארחות חיים (מהדורת מכון ירושלים הל' הבדלה סי' יא) בשם הרשב"א (בתשובה) דכל אלו דמתניתין (ברכות נא:) שאין מברכין אף דיעבד לא יצא, משמע וודאי בנר ג"כ[ז], וקושית הט"ז (שם) רק אבשמים, ולא אנר, ואף בסעיף י"ב בנר שאין עשוי להאיר יראה חוזר ומברך, וצ"ע* בזה. אבל נר איסורי הנאה פשיטא, דאלה המצות[ח]. ומיהו זה אינו, דמצוה לאו להנות נתנו (ר"ה כח.), ואין להאריך, וי"ל דבעינן שיאותו לאורו: ז. לחיה. עיין מג"א. ובא"ר אות י' גמגם בזה, דחולה שאין סכנה אף דאמירה שרי מ"מ אם ישראל היה עושה היה עבירה, לא שבת מקרי, יעו"ש. ועיין (לקמן) אות י', ואי"ה שם יבואר: ח. אור. עיין מג"א. ים של שלמה ביצה פרק ה' סימן י"ד דלכתחלה רשאי להדליק נר מנר עבודה זרה ולברך עליו,

משבצות זהב

לא נכרא, רק הבדלה שהבדיל יוה"כ מן שאר ימים טובים דמותרין באוכל נפש וביוה"כ אסור, כמש"כ המג"א אות ב', ומשו"ה בעינן שהיה אור זה בעולם או הודלק מנר שהיה בעולם, משא"כ הוציא מאבנים, לא היה בעולם, לא שייך שנאסר ביוה"כ, אבל במוצ"ש תחלת הבריאה היה אז. ויוה"כ שחל בשבת דינו כמוצ"ש דעלמא לענין שמברכין על אור מאבנים[ג], ומ"מ מחזרין אחריו ג"כ, דיש ג"כ טעם הבדלה יוה"כ משאר ימים טובים, אף שהוא ג"כ שבת. וראיתי בכנסת הגדולה בהגהות הטור כן בשם הרמ"ע מפאנ"ו סימן (י"ט) [י"ח] דשבת ויוה"כ מברכין על אבנים, וצ"ע. ועיין ט"ז [סימן] תרכ"ד [ס"ק] ג', ואי"ה שם מבואר. ומה שכתב (ט"ז כאן) מפסחים ק"ג, עיין מג"א אות ד', והיינו דהיה לקלעם יחד, ואי"ה שם יבואר בזה. ועיין עוד באות ב', ואי"ה שם יבואר עוד מזה: סעיף ג (ב) בכפות. עיין ט"ז. לטעם שבלי הלקט מברך אח"כ, לאחר שכבר נהנה מהאור. ומה שכתב נר שתי פיות, בשו"ע (סעיף ב בהגה) שתי פתילות, לכאורה בכיון כתב כן, דשתי פתילות מונחים זה אצל זה בלי הפסק לא הוה אבוקה, ודוקא כעין שתי פיות, ומשמע שתי פיות אפילו אין מדבקין יחד הוה כאבוקה, ועיין מג"א [ס"ק] ד' ואי"ה שם יבואר[ד]. ועיין שיירי כנסת הגדולה בהגהות הטור אות ג', בשעת הברכה יהיה הכוס בימין, ובהבטה הכוס ביד שמאל, משמע דמברך קודם הבטה, יעו"ש[ה]. בנר חלב שעושין מב' או ג' נרות קנדיל"א, כל שיש חלב הפסק בין פתילה לפתילה שפיר הוה אבוקה, ולא ממעט הט"ז ז"ל אלא כששתי פתילות ביחד בלי הפסק חלב בנתיים, ואי"ה בסימן תל"ג (אשל אברהם אות ו) יבואר עוד בזה. על קי"ן האלך לא יקח, הביאו מג"א [ס"ק] ג' ועטרת זקנים [ס"ק] א', דאין ראוי שיקח שריחו רע. ואם לקח, יראה דיצא דיעבד. ובכנסת הגדולה בהגהות טור, שאין ניכר שהבשמים הוא לנפש, אלא שלוקח שלא להריח ריח רע. ואיני יודע למה לא כפשטן, והקריבהו נא לפחתך (מלאכי א ח ע"פ סוכה ל.) בכל דבר מצוה, וצ"ע: סעיף ה (ג) שאם. עיין ט"ז. ואם הדליק גוי לצורך חולה ישראל שאין סכנה, שבת מקרי, עיין מג"א (ואשל אברהם) אות ז': (ד) על. עיין ט"ז. והנה לדעתו ז"ל מראה דסובר דאור ביד גוי דאסור, גוי מגוי והראשון

הודלק בשבת, גזירה אטו גוי ראשון ועמוד ראשון, אבל אם הדליק גוי מעלים במוצ"ש שרי, ואפשר ה"ה גוי שלישי משני, כל דליכא בנר זה חשש שרי. ומשו"ה יאויר [אור] עבודה זרה היינו הודלק במוצ"ש. אבל בלבוש כתב בסעיף ו' דגזרו על כל אש ביד גוי, והם דברי התוס' ברכות (כ') [נ"ג] א' ד"ה גזירה, וכן משמע במג"א אות י', ומשו"ה כתב הלבוש דמסכת עכו"ם דאסור יאויר בהדליק גוי מישראל. אבל מלשון המחבר שהגוי שהדליק בשבת אסור, משמע הא כל דלית ביה איסור שבת שרי, ומשו"ה כתב בסעיף זה[ו] אור עבודה זרה, והלבוש חלק בסעיף ו'. ועשיות שהיה דולקת מער"ש בבית גוי יש לומר דאף הט"ז מודה דאין מברכין עליו, ממה שכתב רש"י ברכות נ"ב ב' בד"ה משום, שהכותי עושה מלאכה לאורה ונעבדה בה עבירה, משמע אף דהודלק מער"ש מסתמא עשה גוי מלאכה אלו והוה נעבדה עבירה. ועיין בהרע"ב (ברכות) פרק ח' משנה ו' (ד"ה לא) ובתוס' יו"ט שם (ד"ה על). ורבינו יונה שם (עמ' קד ד"ה ישראל) גוי מישראל זה לא היה צריך לומר, דנר ראשון הודלק בהיתר כו', יעו"ש. וקשה שם להמעיין בדבריו דאימא הא גוי מגוי כה"ג אסור, אלא דמותר כה"ג. ובתר הכי כתב (רבינו יונה) גוי מגוי שהודלק בשבת, משמע הא הודלק מעלים ואבנים שרי. וי"ל ג"כ דגוי מישראל אף שנר ראשון באיסור לא גזרו כה"ג, ואי"ה לקמן במג"א אות י' יבואר עוד*:

באר הגולה

ו. טור בשם פרקי רבי אליעזר (פ"כ) וסדר רב עמרם (עמ' קכה בשם רב נטרונאי בשו"ת חמדה גנוזה סי' לג) ושאר פוסקים (רא"ש ברכות פ"ח סוף סי' ג, מרדכי יומא רמז תשכג בשם תשובת הגאונים, שבלי הלקט סוף סי' קל): ז. ברכות (כ) [נ"א] (ע"ב): ח. שם נ"ג (ע"ב) [וכחזקיה אליבא דרבא, רמב"ם (שבת פכ"ט הכ"ה)]: ט. שם נ"ב (ע"ב) ונ"ג (ע"א):

ביאור הגר"א

(ד) ונר. שם כ"ג ב'. ועיין סימן תרע"א סעיף ד' ומה שכתבתי שם (סק"ח): סעיף ג (ה) נוהגים כו'. ובזוהר (בראשית סוף כ:, ויקהל רח:) משמע רק בצפרנים, וכן הוא בפסיקתא[ט] והביאו ילקוט (שמעוני) תהלים [רמז] תשכ"ג, כל עצמותי כו' (תהלים לה י), צפרנים לעשות בהן פריעה ומליקת עוף ובהן[י] להסתכל אור להבדלה. וכן נוהגין: סעיף ה (ו) ואין. מתניתין שם (ברכות נא:):

באר היטב

(ג) אבוקה. ובנר של שעוה אם קלועים יחד חשובים אבוקה, אבל כל אחד בפני עצמו לא חשיב אבוקה, מג"א (סק"ד): סעיף ג (ד) בכפות. ב"י בשם שבלי הלקט כתב כך הוא המנהג, תחילה מכנים אצבעותיו לתוך ידו ומחשיך תחתיהן, ואח"כ פושטן ונמצא אור במקום חושך ומברך, שכך נאות מהאור, עכ"ל, (ט"ז סק"ב). ובכוונות כתב להחזיר אחורי האצבעות מקום הצפרנים כנגד האור, ולא יראה האגודל חוצה, ולא כיש מפרשים להחזיר פנימיות האצבעות לכפותם, וזה כמו שכתב רמ"א. וי"ל דמשום הכי נוהגין לכפות האצבעות לתוך היד כמו שכתב רמ"א, ואח"כ פושטין אותן ורואין מאחוריהן, לצאת ידי שניהם, מג"א (סק"ה): סעיף ה (ה) שבת. ואפילו בדיעבד לא יצא, מג"א (סק"ו): (ו) לחיה ולחולה. אם אין בהם סכנה דוקא ע"י עובד כוכבים, ואם יש בו סכנה אפילו ע"י ישראל, (מג"א סק"ז) (ובספר א"ר סק"י פסק דאם אין בו סכנה אף שהודלק ע"י גוי אסור, עיי"ש שהביא ראיה לזה. וכן משמע מלבוש (סעיף ה). ואם הדליק כותי ממדורה שלו לחיה או לחולה מברכין עליו, דלא גזרו אלא כשהוא במוצ"ש ביד כותי, וכן משמע בתוס' ברכות נג. ד"ה גזירה, דלא כשו"ת מ"ע הרמ"ע מפאנו סי' יח, הגא"א): (ז) עבודה זרה. דוקא כשהשלהבת קשורה בגחלת של ע"ז, אבל אם ישראל הדליק נר מנר של ע"ז שרי, דשלהבת אין בו ממש, יש של שלמה סוף ביצה. ועיין יו"ד ריש סימן קמ"ב, (מג"א סק"ח):

שערי תשובה

רחצ סעיף ג (ד) בכפות. עיין באה"ט. וכתב מחזיק ברכה (אות ב) שבסדר הכוונות שסידר מהר"ש ויטל (שער הכוונות ענין שנוי התפלות ד"ה ובענין ברכת) כתב לכפוף ראשי אצבעותיו הימנים אל תוך כפו הימנית, ואגודל מכוסה תחתיהם, ויהיו נכפפים נגד פניו של האדם המברך, וגם יהיו נכפפין לפני הנר, ויסתכל בצפרניו לבד ולא בתוך פני האצבעות, והאריך בזה, עיי"ש:

חידושי רעק"א

סעיף ב [מג"א סק"ד] עיין מה שכתבתי סימן תל"ג סעיף ב'. בספר אורח מישור במהדו"ב ליו"ד (בביאורו לדרכי משה) בסימן י"א השיג על המג"א בזה, והעלה דאין צריך להיות מדובקים, ושאני ההיא דסימן תל"ג דמותר באינן דבוקים, כיון דלא שייך הטעם דאינו יכול להכניס לחורים ולסדקים: סעיף ה [מג"א סק"ו] בדיעבד לא יצא. לענ"ד דצריך לחזור לברך בורא פרי הגפן, כיון דבברכת מאורי האש שבירך לא יצא, ממילא הוי הפסק בין בורא פרי הגפן לטעימה, עיין ט"ז סימן תרכ"ד סעיף קטן ג':

ציונים ומקורות

ב) [אגודה] פסחים סי' עט. ג) זוהר פרשת בראשית סוף כ: ופרשת ויקהל רח ע"א-ב. ז) רע"ב ברכות פ"ח סוף משנה ו. ה) טור.

לבושי שרד

[מג"א סק"ד] אמרינן בגמ'. פסחים דף ק"ג (ע"א-ב), רב יעקב בר אבא איקלע לבי רבא [וכו'], קם שמעיה דרבא כו': [שם] ולכן השיב שמעיה כו'. הקשה הא"ר (סק"ז) א"כ מאי קאמר אי לא שמיע ליה כו' אמר ליה אבוקה להבדלה כו', ושאר קושיות. ונראה פשוט דתירוץ המג"א הוא על דרך תירוץ הר"י מקורבל, דכשהשיב לו שמעיה מדעתיה דנפשיה עביד, לא הבין, וסבר דאין מצוה באבוקה כל עיקר, ולכן הקשה אי לא שמיע, אז הבין רבא כו'. ולא שינה המג"א מדברי הר"י אלא כדי שלא יהיה מוכח מכאן דכשמונח נר אין צריך להדליק אבוקה: [שם] הרבה מאורות. ס"ל להמג"א דהא דמצוה מן המובחר באבוקה הוא מחמת שמברכין מאורי לשון רבים, משום דטובא נהורי איכא בנורא, שהשלהבת אדומה לבנה ירקרקת, ואלו המראות ניכרין ונראין יותר באבוקה ממה שניכרין בנר. ומשו"ה בשתי נרות צריך שיגיעו המאורות זו בזו לענין הבדלה: סעיף ג [ט"ז סק"ב] ונר שיש לו שתי פיות. צריך להגיה פתילות, והוא ענין בפני עצמו דרך פירוש על רמ"א סעיף ב', דאינו שייך אלא בנר של שמן, דאם מונחים שתי פתילות סמוכים ואורותיהן מגיעין זה לזה הוי אבוקה, משא"כ נר שלנו אף אם מונח שם כמה פתילות הוי כמו פתילה עבה. ואמנם אם מפריד ביניהם שעוה או חלב הוי נמי אבוקה: סעיף ה [מג"א סק"ח] נר מנכר. עיין חמד משה (סק"א) מה שהשיג ע"ז. ודבריו דחויים מתוך מה שכתבתי באות י"ט, ואין כאן המקום להאריך:

ערך לחם

סעיף ג בסופו [ובצפרנים]. ועיין הטעם בארוך (ב"י):

גליון מהרש"א

סעיף ה [שו"ע] אין מברכין על הנר שלא שבת. עיין תשובות מנחם עזריה (רמ"ע מפאנו) סימן י"ח:

אמרי ברוך

רחצ סעיף ה [מג"א סק"ז] אם אין בהם סכנה דוקא ע"י גוי. צ"ל בדעת מג"א דלא שבת מעבירה לא מקרי אלא היכי שאם היה הגוי מדליק לצורך ישראל היה עבירה לגבי ישראל:

חתם סופר

רחצ סעיף ב [מג"א סק"ד] היה להם להפוסקים לכתוב דין זה. נ"ב, ולא דמי לסעיף א', דהתם אינו רוצה לברך כלל אין צריך לחזור אחריו, אבל אם מברך צריך לעשות מן המובחר על אבוקה, כן נראה לפענ"ד. דלא כא"ר (סק"ו):

הגהות והערות

א] עיין ביו"ד סי' י"א (סעיף א בהגה). (גליון מג"א). ב] במהדורות אמ"ד תס"ח נדפס הגה זה באותיות מחבר, ועיין פמ"ג במשב"ז אות ד שכתב 'ומלשון המחבר...' ומשום הכי כתב בסעיף זה אור עבודה זרה'. ג] עיין לקמן אות ז ובהערה שם. ד] ועיין שפ"ד יו"ד סי' יא אות ב. ה] ועיין סי' רצו משב"ז אות ו. ו] ראה הערה ב. ז] עיין ראש יוסף ברכות נב ע"ב ד"ה נר, נג ע"א ד"ה שוב. ח] כוונתו לדברי הירושלמי בחלה (פ"א סוף ה"ה, שבת פי"ג סוף ה"ג) המובא בר"ש פסחים פ"ב סי' יח, אמר רבי הילא 'אלה המצוות' (ויקרא כז לד) אם עשיתן כמצוותן הן מצות, ואם לאו אינן מצות. ולכן אין מברכין על מצה גזולה. (גן רוה). ט] בפסיקתא שלפנינו ליתא, וכעי"ז הוא במדרש שוחר טוב (מהדורת בובר) תהלים לה ב. י] כן הוא בדפוסים ישנים של הילקוט (ליוורנו תי"ז), ולפנינו בילקוט הנוסח 'ובוהן', ונראה שהוא ט"ס.